

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 48.

Tisdagen den 13 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande maj.

§ 2.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att fredagen den 16 innevarande maj företaga val efter avlidne ledamoten av kammaren herr Odqvist av en deputerad, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, för att med Konungen överlägga.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 108—113, bankoutskottets utlåtande nr 48 och memorial nr 50, andra lagutskottets utlåtanden nr 34—38, jordbruksutskottets utlåtande nr 80, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts under tilläggsstatens för år 1919 sjunde huvudtitel gjorda framställning angående utvidgning av länsstyrelsens i Västerbottens län ämbetslokaler m. m.; och

från bevillningsutskottet:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande i visst avseende rörande utförsel till Finland av viss mängd affinerat socker.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 48.

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motion;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneroglering under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående docentinstitutionen vid universiteten i Uppsala och Lund samt karoliniska mediko-kirurgiska institutet;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvodet åt lektorerna i tyska, franska och engelska språken vid universiteten i Uppsala och Lund;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvodet åt lärare i slaviska språk och i statistik vid universitetet i Lund;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den medicinska undervisningen vid universitetet i Lund;

nr 106, i anledning dels av Kungl. Maj:ts under punkt 45 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen framställda förslag angående anslag till domkapitlens expeditioner, dels ock av Kungl. Maj:ts proposition nr 221, angående provisorisk löneroglering åt tjänstemän vid de eklelesiastika konsistorierna;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande för år 1919 av ytterligare tillfällig löneförbättring åt statens folkskoleinspektörer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa löneförhållanden inom hovrätterna och nedre justitierevisionen m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av försäkringsinspektionen m. m.;

nr 119, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag för beredande av tillfällig förstärkning av Göta hovrätt samt hovrättens över Skåne och Blekinge arbetskrafter;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt statsbidrag till vissa alkoholistanstalter;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till driftkostnader under år 1918 vid erkända alkoholistanstalten hemmet Gunnarskog;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till täckande av förlust å föreningens för bistånd åt vanföra i Skåne verksamhet; och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till täckande av kostnader för kol och olja, som åtgått för fri bogsering genom Falsterboleden;

bevillningsutskottets memorial, nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag om vissa, för ernående av jämkningar i fördelningen av den kommunala skattebördan erforderliga ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast egendom samt av inkomst, dels ock i ämnet väckta motioner:

bankoutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående Helgeandsholmens slutliga ordnande; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa egnahemsväsendet berörande frågor jämte sex i ämnet väckta motioner;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1920 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående kapitalökning för statens domäners fond jämte en i ämnet väckt motion;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för skifteslagsindelning i vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i staten för veterinärhögskolan m. m.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Tengdahl</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 18 maj,
» <i>Olofsson</i>	» 4 » » » 14 »
» <i>Olsson</i> i Kollungeröd	» 6 » » » 14 »
» <i>Andersson</i> i Gävle	» 2 » » » 15 » och
» <i>Aarnseth</i>	» 10 » » » 14 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 14 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 100—107, 114—116 och 118—124.

§ 2.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag om vissa, för ernående av jämkningar i fördelningen av den kommunala skattebördan erforderliga ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående bevilning av fast egendom samt av inkomst, dels ock i ämnet väckta motioner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 3.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtande nr 49 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 81—85.

§ 4.

Om förordning ang. försäljning av pilsner m. m.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial, nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 29, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m. dels ock i ämnet väckta motioner anförde:

Herr Sävström: Herr talman, mina herrar! Då bevillningsutskottets förslag till ny pilsnerförordning förra gången behandlades här i kammaren, yttrade jag, att förutsättningen för att man skulle vara med om detta förslag var, att det viktigaste eller väsentligaste av vad reservanten från första kammaren, herr Nilsson, anfört, av kammaren skulle komma att godkännas. Vi minnas också, att andra kammaren följde herr Nilsons reservationer hela vägen ut, och sålunda blev resultatet från vår synpunkt mycket tillfredsställande.

Nu har ju bevillningsutskottet sammanjämkat de olika meningarna, och i det förslag, som nu föreligger, har sålunda den bestämmelsen, att utskänkning av pilsnerdricka skulle få förekomma på lägerplatserna, strukits. Jag förstår mycket väl, att många av mina meningsfränder anse, att detta förslag icke är tillfredsställande, och att de anse, att bestämmelsen om forsedel är av sådan vikt, att de för sin del icke kunna vara med om att tillstyrka det nu föreliggande förslaget. Jag vill emellertid tillkännagiva, att som saken nu ligger, och då man uteslutit denna bestämmelse angående utskänkning av pilsnerdricka på lägerplatserna, vilken enligt min mening för denna kammare var själva hjärtpunkten i förslaget, anser jag för min del, att man icke kan driva saken längre än vad man för närvarande gjort.

Det är endast detta jag har velat tillkännagiva, för den händelse några av mina meningsfränder skulle vilja göra något yrkande.

Herr K ä l l m a n: Herr talman! Blott ett par ord ifråga om vad detta sammanjämningsförslag innehåller. Det var beträffande fyra olika, viktigare delar i den förevarande frågan, som kammarna stannade vid skiljaktiga beslut. Vi ha sammanjämkat dessa olika meningar så, att andra kammaren har fått rätt i sin uppfattning beträffande det kommunala vetot och lägerplatserna. Första kammaren åter har fått på sin sida den s. k. forsedeln. Den kommer sålunda att slopas. Vidare har utskottet i överensstämmelse med den av herr Lyckholm väckta motionen föreslagit, att det i § 15 av förordningen angående försäljning av pilsnerdricka skall stadgas, att Konungens befallningshavande icke må föreskriva, att pilsnerdricka skall inköpas från viss säljare. Slutligen har förslaget sådant tillägg till § 25 i rusdrycksförsäljningsförordningen, att såsom villkor för överlåtelse av rättighet till utskänkning av maldrycker icke må föreskrivas, att maldrycker, som enligt förordningen angående tillverkning och beskattning av maldrycker äro att hänföra till första eller andra klassen, skola inköpas från viss säljare. I övriga punkter är det endast smärre skiljaktigheter vilka som konsekvenser, följt med denna sammanjämkning. Jag tror, att vi, som vid frågans föregående behandling ansågo, att *utskänkning* av pilsnerdricka på lägerplatserna icke var så farlig, fått denna åsikt bekräftad bland annat därigenom, att ingen enda av dem, som ansetts representera rusdrycksintresset, särskilt från första kammaren, har reserverat sig mot det här föreliggande sammanjämningsförslaget. Det utgör ett utomordentligt vittnesbörd om att denna hjärtesak, varom herr Sävström talade, icke är en så viktig sak för motparten. I varje fall är detta sammanjämningsförslag sådant, att det bör kunna av andra kammaren godtagas, och jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Om förordning ang. försäljning av pilsner m. m.
(Forts.)

§ 5.

Härpå föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undanröjande av förefintliga bestämmelser, som hindra kvinnors tillträde till civil statstjänst på samma villkor som för män; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Ang. bostadsfrågan.

Till avgörande förelåg vidare andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av fem inom andra kammaren väckta motioner i bostadsfrågan.

Uti fem inom andra kammaren väckta och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisade motioner, behandlande olika sidor av bostadsfrågan, hade yrkats,

i motionen nr 277, av herr *Mossberg m. fl.*, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning, om och i vad mån det kunde anses lämpligt, att ägare av industriella företag ålades byggnadsskyldighet i av motionärerna angivet syfte, samt att därefter de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning, måtte föreläggas riksdagen;

i motionen nr 304, av herr *Bäcklund*, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, på vad sätt staten ensamt eller i förening med kommunerna skulle kunna ekonomiskt eller på annat sätt understödja fastighetsägare, som uthyrde tidsenliga bostadslägenheter åt barnrika familjer, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen i ämnet kunde föranleda;

i motionen nr 305, av herr *Hage*, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt ytterligare åtgärder kunde och borde vidtagas för att söka åstadkomma ett bättre ordnande av bostadstillgången inom de samhällen, där sådana åtgärder vore behövliga, samt för riksdagen framlägga det resultat, vartill utredningen kunde giva anledning;

i motionen nr 306, av herr *Andersson* i Stockholm, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i vad mån och under vilka villkor staten borde bidra till lösandet av de större städernas och industriörternas bostadsfråga medelst uppförandet av bostadshus för statstjänare, i de fall då staten på dessa platser i sin tjänst hade ett större antal arbetare eller tjänstemän anställda; samt

i motionen nr 307, av herr *Zander*, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning om vilka åtgärder från statsmakternas sida som borde vidtagas för åstadkommande av ändamålsenliga bostäder till de mindre bemedlade klasserna i landet samt för riksdagen framlägga de förslag, var till denna utredning kunde föranleda.

Ang. bostadsfrågan.
(Forts.)

Utskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft nämnda motioner, hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, det riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

dels att Kungl. Maj:t ville, efter utredning av behovet för varje särskild ort, vidtaga nödiga anstalter för åstadkommande snarast möjligt av det oundgängligen nödvändiga antalet bostäder för statsanställd personal;

dels att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, i vilken omfattning och i vilka former staten för framtiden skulle kunna sörja för sin personals bostadsförhållanden;

dels att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt staten borde vidtaga åtgärder till bostadsproduktionens ökande i allmänhet, särskilt i syfte att åstadkomma ändamålsenliga bostäder åt den mindre bemedlade delen av befolkningen;

dels ock att förevarande motioner, i den mån de ej kunde genom vad utskottet sålunda hemställt anses besvarade, till ingen riksdagens åtgärd måtte föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Det utskottsutlåtande, som här föreligger, berör ju en fråga, som för närvarande är synnerligen aktuell, en fråga, åt vilken statsmyndigheterna, såvitt jag kan förstå, icke hittills ägnat den omvårdnad, som verkligen behöves. Resultatet härav har blivit en synnerligen stor bostadsbrist och mycket svåra förhållanden på detta område.

Nu har ju utskottet för sin del i huvudsak gått med på en utredning om alla dessa olika alternativ, som man kan tänka sig, om man skall kunna ordna denna fråga. Utskottet har bland annat denna gång varit med om att tillstyrka bostadsransonering. För min del måste jag säga, att jag finner, att detta är ett framsteg i förhållande till riksdagens förut intagna ståndpunkt i denna fråga. Det har nämligen varit så, som vi alla veta, att de motioner, som förut kommit fram angående möjligheten att kunna införa bostadsransonering, hava mött mycket starkt motstånd. Man har icke velat vara med om denna sak. Nu har emellertid utskottet tänkt sig, att man skall kunna gå den vägen under de förhållanden, som nu äro rådande, d. v. s. att man skall använda denna utväg som en nödfallsutväg. Jag måste säga, att denna utskottets ståndpunkt är tillfredsställande.

Däremot har utskottet även denna gång tagit avstånd från tankan på införande av bosadsskatt. Jag skall emellertid icke gå när-

Ang. bostads-
frågan.
(Forts.)

mare in på den saken. Jag vill emellertid i detta sammanhang säga, att om man går in på ransoneringstanken, så kan man möjligen göra det medgivandet, att tanken på bostadsskatt kanske blir mindre aktuell. Därför skall jag icke gå in på ett närmare bedömande av utskottets ställning till bostadsskatten.

Däremot vill jag säga, att när utskottet tämligen definitivt tager avstånd från tanken på att man även skall kunna i vissa undantagsfall gå fram på den vägen att söka åstadkomma, att vindar inredas till bostäder, så kan man ha anledning att därvidlag göra några erinringar. Först vill jag då omtala att jag naturligtvis i motionen, som jag väckt, åtminstone icke tänkt mig, att detta sätt att ordna bostadsfrågan, d. v. s. genom att inreda vindar till bostäder, skulle vara något normalt. Nej jag har naturligt tänkt mig ett tillgripande av den utvägen, endast där det verkligen kan påvisas, att det finns vindar av sådan beskaffenhet, att de med fördel kunna användas till bostäder. Därvidlag vill jag säga, att jag vet att det finnes vindar, som äro så beskaffade, att, om de inreddes till bostäder, det kunde uppstå mycket goda sådana.

Nu är det visserligen sant, att högern här i Stockholm råkat slå in på denna väg och påyrkat att man skulle inreda bostäder på vindarna. Strax passar en morgontidning här i staden på att misstänkliggöra min motion, på grund av att jag på denna punkt råkat komma fram med ett förslag, som högern här i Stockholm omfattar. Jag må säga, att det är ett ganska egendomligt sätt att argumentera. För min del får jag säga — som en talare en gång här i kammaren uttryckte sig — att man bör vara med om att understödja ett förslag, även om det kommer från greve Skam, om man anser, att det är ett förnuftigt yrkande. Det här är för övrigt icke en parti-fråga utan fastmera en praktisk fråga.

Emellertid har utskottet sagt, att det är ett mycket tvivelaktigt uppslag detta, att man skulle kunna använda vindar till bostäder. Mot detta vill jag säga, att jag känner till förhållandena på platser där man under denna tid har inrett vindar till bostäder, och jag vågar påstå, att där har uppstått bostäder, som äro så utmärkta, att även utskottets ordförande skulle kunna finna det ganska ståndsmässigt att bo i en sådan bostad. Alltså, i ett sådant samhälle, där det finnes hus med t. ex. brutna vindstak och höga vindar, finnes det stora möjligheter att inreda vindarne till mycket fördelaktiga bostäder. Om man gör det, innebär det icke ett sänkande av bostadsstandarden. Och under alla förhållanden må jag säga, att nog medför väl ett sådant förslags realiserande, en högre bostadsstandard än om man bor i gymnastiksalar tillsammans med 20 andra familjer.

Jag skulle alltså gärna vilja göra något yrkande om en ändring av motivering på den punkt, där utskottet yttrar sig om denna del av bostadsbyggnadsproblemet. Men det tjänar nog ingenting till. Jag föreställer mig i alla fall, att de, som komma att utreda denna fråga, även få anledning att taga upp till beaktande frågan om det

icke åtminstone i vissa fall kunde tänkas, att man kunde gå den vägen att inreda vindar till bostäder, där verkligen härtill lämpliga vindar finnas och där det i övrigt kan ske. Därvidlag vill jag särskilt peka på det förhållandet, att — såsom var och en vet — det går mycket fortare att inreda en vind till bostad än att bygga upp ett nytt hus. Och vad som är särskilt viktigt i dessa tider är, att man kan åstadkomma ett ökat antal bostäder *så fort som möjligt*. Det är kanske det viktigaste härvidlag. Skall man däremot bygga upp *nya* hus, så kostar det mycket pengar och fördröjer alldeles givet tillgodoseendet av det krav, som måste tillgodoses i detta avseende. Alltså bör det kunna sägas till den kommitté, som skall utreda denna fråga, att även detta alternativ bör tagas upp till granskning.

Jag skall icke vidare yttra mig i frågan, trots att ämnet är mycket vidlyftigt. Jag skall blott tillåta mig att från dessa utgångspunkter, och med begäran om att även den av mig anvisade utvägen måtte bli tagen i övervägande, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bäcklund: Herr talman, mina herrar! Jag har i samband med denna fråga väckt en motion, som behandlats av fjärde tillfälliga utskottet. Den har av utskottet icke vunnit det beaktande som jag hoppas. Visserligen säger utskottet, att det gäller en detalj i det stora hela, och det är mycket sant, men jag hade trott, att staten antingen ensam eller tillsammans med kommunerna skulle kunna försöka göra något, för att de barnrikaste familjerna skulle kunna erhålla tidsenliga bostadslägenheter.

Den som i likhet med mig haft tillfälle att vid hyresnämndsarbete få en inblick i dessa frågor, torde nog ha funnit, att över allt i samhällena är det de barnrikaste familjerna, de som bäst behöva praktiska lägenheter, som i regel få de sämsta lägenheterna, och kanske ändå få betala ett ganska högt pris, i förhållande till vad de bättre lägenheterna kosta. Detta har gjort, att jag för min del ansett, att det borde göras något från statens sida, eventuellt i samverkan med kommunerna, för att råda bot på dessa missförhållanden. Det är ju så, att det icke gärna går att råda bot därpå, om det skall göras beroende av en enskild hyresvärdens åtgöranden i det fallet. Ty han har naturligtvis bättre ställt i sin fastighet med reparationer, om han slipper ha stora eller barnrika familjer i sina lägenheter. Det är klart, att det blir billigare för hyresvärdens och en del andra olägenheter är han kanske också av med, och därför hyr hyresvärdens hellre ut sina lägenheter till en ensam person eller till familjer, som äro barnlösa eller ha få barn. Detta har gjort, att jag ansett, att något borde göras för att få bättre förhållanden för de fattiga och för det uppväxande släktet, när det här gäller bostadsfrågan.

Utskottet har fastnat för något, som Svenska stadsförbundets bostadsråd sagt angående min motion. Det säger nämligen: »Vidkommande slutligen herr Bäcklunds motion om beredande av under-

Ang. bostads-
frågan.
(Forts.)

stöd åt fastighetsägare, som uthyra tidsenliga bostadslägenheter åt barnrika familjer vill Rådet visserligen vitsorda, att, särskilt under nuvarande förhållanden, i städerna stora svårigheter möta för barnrika familjer att erhålla bostad. Rådet kan emellertid icke finna, att denna detalj av bostadsproblemet med någon utsikt till framgång kan från statens sida göras till föremål för en lösning oberoende av övriga därmed intimt sammanhängande frågor.» Det är naturligt, om man ser på detta sista, att jag icke ansett, att detta borde vara den enda åtgärden i bostadsfrågan, det förslag, som jag framkommit med i min motion. Jag vill naturligtvis, att frågan skall utredas och bli så allsidigt belyst som möjligt. Det vore enligt min mening ett sätt att kunna skaffa de mest behövande nägorlunda tidsenliga bostäder, och därför har jag väckt min motion. Det har icke varit någon som helst avsikt från min sida att få bort något av de andra förslag, utskottet behandlat, men jag anser lika fullt, att skall det kunna göras något i detta fall får man icke se på frågan alltför stort, vilket ju ofta sker — det tycker jag också, att fjärde tillfälliga utskottet gjort i detta fall. Det ser så stort på frågan, att det tappar alla detaljer, som röra saken, och som skulle kunna leda till ett resultat snarast möjligt. På det sättet skulle man sällan eller aldrig komma till något resultat och det skulle bli en alldeles för vidlyftig och stor apparat, innan man står färdig att bygga bostadslägenheter.

Staten har vidare anslagit medel till bostadsbyggnadsverksamheten, men detta har icke varit förbundet med några som helst villkor, så att barnrika familjer härigenom skulle få tillgodogöra sig dessa bostadslägenheter. Nej, här kan en ensam person få en sådan lägenhet, när dessa moderna och praktiga lägenheter blivit i ordning. Jag anser för min del, att detta icke är den rätta vägen, utan att man bör försöka låta det uppväxande släktet komma i åtnjutande av så pass goda lägenheter, som det är möjligt att anskaffa åt dem. Och då jag ansett, att det skulle kunna gå, därest man på något sätt tillförde hyresvärden någon sorts ersättning, har jag i motionen angivit ett par vägar. Det kan kanske finnas några flera.

Med anledning av min motion och det föreliggande utskotts-förslaget ber jag att få yrka på, att det blir en ytterligare punkt i klämman. Det är först tre punkter, som börja med »dels». Jag yrkar, att mitt förslag inskjutes därefter, och det skulle lyda: »dels att Kunol. Maj:t ville föranstalta om utredning på vad sätt staten ensam eller i förening med kommunerna må kunna ekonomiskt eller på annat sätt understödja fastighetsägare, som uthyra tidsenliga bostadslägenheter åt barnrika familjer.» Med detta tillägg yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Herr talman! Jag hade nog hoppats, att jag icke skulle behövt ge mig in på någon bevisning av denna fråga, men jag har blivit uppkallad genom herr Bäcklunds anförande. Jag skall säga, att, när jag fick se denna motion, som herr Bäcklund

väckt, tyckte jag, att det var ett av de mest typiska prov på huru stor nöd framkallar reformatoriska kvacksalveritankar, som sannerligen minst av allt av riksdagen böra understödjas. Vi ha icke velat säga vårt hjärtas mening om motionen i utskottsbetänkandet, utan slätat över den. Den brist på eftertanke, som efter mitt sätt att se så klart tagit sig uttryck i hans motion, framgår därav, att, då herr Bäcklund yrkat, att staten skall lämna bidrag till fastighetsägarna, det icke finns något förslag om bidragets storlek, icke någon tanke på vad detta möjligen skall kosta staten. Men värst av allt är, att, om man lämnar ett sådant understöd, då bostadstillgången är mycket knapp, måste det leda dithän, att andra, som bli utan bostäder på grund av dessa statsunderstöd, nästa gång bjuda en så hög hyra, att därigenom även understödet till fastighetsägaren täckes. Om det är då en familj utan många barn, så kommer hyresvärden, när han ändå får samma hyra och inkomst av fastigheten, att köra bort den barnrika familjen, som han först lät flytta in på grund av statsbidraget. Om då staten ånyo skulle lägga sitt statsbidrag även till detta ökade hyresbelopp, skulle detta verka därhän, att hyrorna skulle växa nära nog pyramidalt. Man måste då säga, att det icke kan vara lämpligt att i sammanhang med allvarliga försök att taga upp bostadsfrågan till lösning bestå en sådan motion något som helst försvar. Jag må säga, att det är synnerligen modigt av herr Bäcklund att nu här i kammaren till och med vilja yrka, att kammaren utan vidare skall godtaga hans förslag. Jag skall för övrigt icke ingå på något försvar av utskottets uttalanden. Vad som vidare kan vara av betydelse att säga till försvar för vårt utlåtande står redan i utlåtandet, och jag tillåter mig endast, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag i oförändrat skick.

Ang. bostadsfrågan.
(Forts.)

Herr Bäcklund: Såsom herr Möller säger, är det ganska modigt av mig att här i kammaren uppträda mot ett enhälligt utskott, men det må väl icke hindra, att om en kammarledamot har en uppfattning om en sak och tror, att hans förslag skall leda till något resultat, han kan vara litet modig och tillåta sig sådant. Det är jag verkligen i detta fall.

Jag kommer ihåg en historia, som jag hört berättas. Det var en gång en fader med en barnrik familj, som gått och hört efter bostadslägenheter litet varstans, men icke kunnat få någon, då han upplyste om att han hade flera barn. Till sist tog mannen barnen med sig och lämnade dem på en kyrkogård, ty han hade fått reda på att strax bredvid kyrkogården fanns en bostadslägenhet ledig. Mannen hörde sig för om lägenheten och på värdens fråga, om han hade några barn, sade han, att det hade han men »de äro på kyrkogården». Naturligtvis fick han lägenheten, ty värden fick den uppfattningen, att barnen voro döda. Jag tror, att många andra gånger barnrika familjer fått använda sådana tricks för att få en lägenhet, som är beboelig. Och jag anser för min del, att det icke är för

Ang. bostads-
frågan.
(Forts.)

mycket, om stat och kommun försöka göra något för att hjälpa barnrika och fattiga familjer att få ordentliga bostäder.

Herr Welin: Jag skulle kunna helt enkelt inskränka mig till att instämma med herr Bäcklund i det anförande, som han hållit, och det yrkande på ett tillägg uti utskottets uttalande, som han gjort. Jag vill emellertid på det allra kraftigaste betona behövligheten av en bestämmelse, som gör det möjligt för barnrika familjer att få lättare tillgång på bostäder. Vid varje flyttning har man uppgifter, särskildt från de stora städerna, som visa, huru ytterst svårt det är för barnrika familjer att få bostäder. Det blir i regel ett ganska stort antal familjer som ifråga om bostäder så att säga bli på överblivna kartan, men bland dessa äro just de barnrika familjerna i stor majoritet. Erfarenheten visar ständigt, huru ytterst svårt det är för dessa familjer att få bostäder, och hur husvärdarna dra sig för att ta emot dem. I en motion, som jag vid förra årets riksdag avlämnade, visade jag genom en mängd statistiska siffror, hur denna svårighet vuxit undan för undan, framför allt nu under kristiden med dess ringa tillgång på bostäder. Jag anser mig därför icke behöva bli vidlyftig, när det gäller att försvara en sådan sak som denna. Jag anser, att den mycket bra talar för sig själv. Är det så, att man över huvud taget ömmar för folk, som ha svårt att få bostäder, bör man ju i synnerhet ömma för dem, som ha talrik familj.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som herr Bäcklund gjort.

Herr Mossberg: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten, ty utskottet har mycket välvilligt behandlat den motion, som jag avgivit. Det är endast i två fall, som jag skulle vilja göra ett par små erinringar.

Utskottet har med styrka tagit sikte på socialstyrelsens utredning och tillstyrkt biträde till motionen på så sätt, att en skatt skulle läggas på industriidkare, för att de i sin mån skulle få bidra till bostadsbyggnaderna för sina egna arbetare. Vidare har man sagt, att denna skatt skulle användas i första rummet till byggande av vägar, avloppsledningar, spårvägar o. d. Det är just i detta fall, jag skall be att få göra en erinran, så att icke en blivande utredning tar sikte endast på detta, om utredningens resultat skulle bliva, att man förordade upptagandet av en skatt av industriens män. Med denna bakgrund låter det tänka sig, att den kommun, som skulle få rätt att uppbära denna skatt, uraktlåte att sörja för bostadsbyggandet utan använda skatten för dessa ändamål: byggande av vägar, avloppsledningar o. d. och överlåte bostadsbyggandet åt den privata företagsamheten. Alltså skulle man kunna tänka sig, att denna skatt, som vore avsedd att reglera och i sin mån avhjälpa bostadsbristen, skulle kunna användas icke blott till det ändamål, vartill den vore avsedd, utan även till helt andra.

Det är den ena erinringen, och jag vill därför framhålla, att det

är nödvändigt att, om en blivande utredning mynnar ut i, att en skatt skall uttagas och att industrien icke skall bli ålagd att bygga bostäder, denna skatt då i främsta rummet användes till bostadsbyggande för mindre bemedlade.

Det andra påpekandet rör klämman. Jag skall icke vidare gå in på utskottets utlåtande, ty det har, som sagt, mycket välvilligt behandlat min motion, och jag har ingen anledning att vara annat än tacksam därför, men det är den näst sista punkten i klämman, som enligt min uppfattning bör formuleras om. Först har utskottet förordat en utredning angående vidtagande av nödiga anstalter för åstadkommande av en förbättring av den statsanställda personalens bostadsförhållanden, och i andra punkten har också hemställts om utredning angående denna personals bostadsförhållanden, men i tredje punkten säger man: »dels att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt staten bör vidtaga åtgärder till bostadsproduktionens ökande i allmänhet, särskilt i syfte att åstadkomma ändamålsenliga bostäder åt den mindre bemedlade delen av befolkningen». Enligt mitt sätt att se tycks utskottet ha tagit sikte på, att det här blir staten som skall vidtaga de åtgärder som äro av behovet påkallade. Om det nu i denna tankegång ligger innesluten den åsikten, att det är *staten*, som ändå till sist skall sörja för byggandet, så överensstämmer detta icke med min åsikt.

Jag skall därför be att få föreslå en helt liten ändring i detta fall. Jag vill ha ut ordet »staten» ur denna del av klämman och föreslår därför, att den skall komma att lyda på följande sätt: »dels att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt åtgärder böra vidtagas till bostadsproduktionens ökande i allmänhet, särskilt i syfte att åstadkomma ändamålsenliga bostäder åt den mindre bemedlade delen av befolkningen och således förhindra en framtida bostadsnöd.»

Jag skall be att med denna lilla förändring få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jansson i Edsbäcken instämde häruti.

Herr Möller: Herr talman! Jag vill emot den senaste ärade talarens yrkande endast göra den anmärkningen, att det framgår av hela betänkandets läggning, att meningen icke är, att staten skulle vidtaga alla de åtgärder, som krävas för bostadsproduktionens ökande, men däremot föranstalta om utredning, som man hoppas skall ge en allmän plan för det sätt, på vilket bostadsproduktionen kan ökas. Nu ha vi i det väsentliga anslutit oss till yrkandet i herr Zanders motion, som innehåller det kritiserade uttrycket »de åtgärder, som kunna vidtagas från statsmakternas sida». Det innebär naturligtvis icke, att staten själv skulle bygga bostäder, men däremot skall staten lämna vissa föreskrifter om huru på detta område det allmänna skall kunna åstadkomma hjälp till bostadsproduktionens ökande.

Ang. bostadsfrågan.
Forts.

Ang. bostads-
frågan.
(Forts.)

Vad den andra delen av herr Mossbergs anförande beträffar, har utskottet självt reserverat sig mot tanken, att de medel, man kan få av en eventuell bostadsskatt på industriella företag, skulle komma att användas endast till avloppsledningar o. d. Det är socialstyrelsen, som har sagt, att medlen borde användas till detta ändamål, under det att utskottet uttryckligen säger, att det även bör brukas för direkt bostadsproduktion antingen genom kommunens försorg eller genom anslag eller lån till t. ex. kooperativa bostadsföreningar eller dylikt.

Jag anser mig icke ha skäl att ingå på någon vidare polemik mot det yrkande, som herr Bäcklund framställt och som understötts av herr Welin. Det är självklart att herr Welin skall ha sympatier för denna tanke, då han vid föregående årets riksdag själv väckt en motion i samma riktning och då det är bekant, att den sociala reformism, som han omfattar, rör sig nästan uteslutande på det sociala kvacksalveriets område.

För att icke förlänga debatten skall jag, herr talman, tillåta mig att vidhålla mitt yrkande på bifall till utskottets förslag. Jag tror detta förslag är tillräckligt väl genomtänkt, för att man, om det bifalles, skulle nå ett gott resultat för bostadsfrågans lösning, och det är ju dit vi i själva verket alla sträva.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman! Orsaken till, att vi ha så svår bostadsnöd, är väl egentligen, att vi ha så dåligt ordnat med fastighetskrediten här i landet. Vi ha ju visserligen för bygande av bostäder i städerna Konungarikets Sveriges Stadshypotekskassa att tillgå, men den är ordnad så, att om man tar ett lån där, så blir man bunden av detta under en lång tid. Vår fastighetskredit här i landet är icke ordnad på ett så modernt och utmärkt sätt, som i våra grannländer, t. ex. i Danmark. Där ha de sina kreditföreningar ordnade så, att de ha en rörlighet och smidighet, som vårt lands kreditföreningar sakna. Dessa kreditföreningar i Danmark utgävo vid sitt femtio-års-jubileum år 1901 en skrift, där det bland annat står följande:

»Våra kreditföreningar stå den dag, som i dag är, som ett i intet annat land överträffat exempel på en ren och klar, nästan ideal, utveckling av den ursprungliga kreditföreningsidén, utan oppoffringar från statens sida och utan bedrövliga erfarenheter.»

»Det danska systemet undgår faran», heter det, »att blanda kreditföreningssystemet samman med bankverksamhet, och genom att precisera utbetalningen av lånen i obligationer kommer man icke in på det olyckliga lånesystemet, varvid föreningarna skaffa penningar till eventuella lån genom att själva låna och därefter söka göra de lånade medlen fruktbarande, till dess de kunna användas för sitt ursprungliga ändamål.»

»De danska kreditföreningarna», heter det vidare, »utgiva obligationer i olika serier med olika räntefot, varvid man på varje tid söker anpassa obligationens räntefot efter penningmarknadens läge.»

»En fastighetsägare kan när som helst infria sitt lån genom

att inköpa motsvarande obligationer och överlämna dessa till föreningen.»

»Härigenom uppnås sådan rörlighet och smidighet, som är omöjlig för sådana system, som äro byggda på länens utbetalande i kontanta penningar» — såsom förhållandena äro här i Sverige. — »Även i svåra penningtider med höga räntor är det för en fastighetsägare möjligt att erhålla lån, alldenstund han har utsikt att i tider av låg ränta helt befria sig från sitt gamla lån och därefter erhålla ett nytt (s. k. enskild konvertering).»

Det är ju så, att när vi därför gå att utreda frågan om vårt lands bostadsförhållanden, hänger ju detta nära tillsammans med våra kreditförhållanden, och jag antar, att den frågan också blir utredd i detta sammanhang. Man påpekar också med skäl, just huru tungrodda våra kreditförhållanden här i Sverige äro, och att vi borde kunna få ett organ, som bättre och smidigare anpassar sig efter nuvarande förhållanden, och som bleve bättre för den lånesökande.

Jag har velat säga detta, för att det skulle komma till uttryck i protokollet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till det av herr Mossberg under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o bifall till det yrkande, som framställdes av herr Bäcklund; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Beslutet skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 7.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphjälpande av folkskoleväsendet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt inom Över-Kalix församling av Norrbottens län; och

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor samt statsunderstöd åt nämnda skolor jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

A föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. understöd åt småskoleseminarier m. m.

Ang. understöd åt småskoleseminarier m. m.
(Forts.)

I anledning av en utav Kungl. Maj:t den 11 mars 1919 till riksdagen avlåten och till statsutskottet hänvisad proposition, nr 363, avseende dels småskoleseminariernas organisation, dels dessa seminariers ekonomiska förhållanden, samt i ämnet väckta motioner hade utskottet i föreliggande utlåtande framlagt förslag till grunder för statsbidrags utgående till av landsting eller stad, som ej i landsting deltoge, inrättade småskoleseminarier m. m.

I sin allmänna motivering hade utskottet å sid. 11 i det tryckta utlåtandet gjort följande uttalande:

»I gällande folkskolestadga är föreskrivet, att den, som skall kunna antagas till ordinarie eller extra lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola eller biträdande lärare vid egentlig folkskola, skall vara fri från sjukdom och lyte, som medför olämplighet för anställning såsom lärare. Givetvis bör i en blivande stadga för småskoleseminarierna en motsvarande bestämmelse i avseende å inträdessökande fastställas. Enligt utskottets uppfattning bör dock en dylik bestämmelse ej utgöra ett oöverstigit hinder för en sökande med visst kroppsfel eller lyte att vinna inträde vid seminarium. Är felet eller lytet ej av svårare beskaffenhet, torde sökanden, säger folkskolöverstyrelsen, ofta kunna erhålla sådant läkarbetyg, som ej utgör hinder för hennes inträde. Om så ej vore fallet och om det kunde anses, att lytet uppvägdes av framstående skicklighet och lämplighet för lärarinnekallet i andra avseenden, borde enligt överstyrelsens mening tillträde till seminariet kunna vinnas genom särskild framställning. Utskottet kan för egen del ej annat än ansluta sig till den uppfattning, som av folkskolöverstyrelsen i denna fråga gjorts gällande.»

Häremot hade reservation avgivits av herrar *Waldén* och *Björck*, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort hava följande lydelse:

»I gällande folkskolestadga — — — — —
— — — — — å inträdessökande fastställas. Utskottet kan för sin del ej annat än ansluta sig till den uppfattning, som av departementschefen i denna fråga gjorts gällande.»

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Waldén*: Herr talman! Som kammaren finner har jag vid detta utskottsutlåtande avgivit en reservation, och skall jag därför be att en kort stund få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Reservationen avser ett uttalande i utskottets motivering, och detta uttalande går ut på att göra en viss ändring i vad chefen för ecklesiastikdepartementet föreslagit beträffande inträdesfordringarna vid småskoleseminarierna.

För närvarande är det så, att för att vinna inträde vid eller i varje fall för att bliva utexaminerad från småskoleseminarium fordras bland annat att eleven skall visa läkarbetyg på, att han

eller hon icke är behäftad med sådant kroppsligt lyte, som gör honom eller henne olämplig för lärarekallet. Nu har från pensionsstyrelsen till Kungl. Maj:t inkommit en framställning om att det skulle beredas större möjlighet för kvinnor, som äro behäftade med visst kroppsligt lyte, att vinna inträde vid småskoleseminarierna och sålunda också att bliva lärarinnor. Pensionsstyrelsen framhåller härvid, att den under sin sjukvårdande verksamhet ofta haft den frågan före »att låta till småskolläraryrinnor utbilda unga kvinnor, som på något sätt äro lytta eller vanföra, varvid det vanligen är fråga om förlamning eller förlust av en arm eller ett ben, en hand eller en fot, höftledsluxation, svår hälta eller dylikt». För avgivande av svar på denna framställning har dels överstyrelsen blivitt hörd och dels hava inhämtats yttranden från folkskolinspektörerna och styrelser och föreståndare för småskoleseminarierna. De flesta folkskolinspektörerna och flera styrelser och föreståndare för småskoleseminarier hava därvid bestämt uttalat sig emot denna pensionsstyrelsens framställning och särskilt framhållit såsom skäl, att en lärarinna, som är behäftad med svårare kroppsligt lyte, icke är lämplig för lärarekallet med hänsyn till det sätt, varpå undervisningen särskilt på småskolestadiet bör bedrivas. Det är icke nu som förr att en lärare eller lärarinna på ett förberedande stadium sitter inom skolans fyra väggar och där meddelar undervisning i läsning och skrivning m. m., utan nu kräva de moderna undervisningsmetoderna, att läraren skall med sina elever vandra ut i det fria för att studera omgivningarna och för att barnen skola lära sig se och uppfatta naturen. Och vidare fordrar man av en lärare, att han skall kunna undervisa i gymnastik och hembygdskunskap, kanske också i slöjd m. m. Är då en lärare eller lärarinna behäftad med svårare kroppsligt lyte, så är det alldeles påtagligt, att han eller hon icke är lämplig för sin uppgift och icke kan fullt genomföra den så, som man har rätt att kräva av en lärare. Härtill kommer, speciellt när det gäller småskolläraryrinnor, att de skola kunna leka med barnen. Och det är åtskilligt av kunskap, som formligen skall lekas in hos dem. Detta är skäl, som tala för, att man icke bör vara för släpphänt i nu berörda avseende, då det gäller att låta ifrågavarande personer vinna inträde vid småskoleseminarierna.

Vidare föreskriver folkskolestadgan, att den som skall anställas såsom lärare eller lärarinna vid folkskola, skall visa läkarebetyg på, att han eller hon icke är behäftad med sådant kroppsligt lyte, som gör vederbörande olämplig för lärarekallet. Om man nu tillåter en person att få utbilda sig till lärarinna, oaktat hon är behäftad med dylikt lyte, och hon sedan icke kan erhålla någon befattning på grund av bestämmelserna i folkskolestadgan, så är ju detta en uppenbar motsägelse. Det bör naturligtvis vara så, att överensstämmelse finnes i detta avseende. Annars är det en ren ekonomisk förlust både för den, som vill låta utbilda sig och även för staten, som låter utbilda lärare och lärarinnor, vilka sedan icke kunna få anställning.

Ang. understöd åt småskoleseminarier m. m.

(Forts.)

Nu har emellertid skolöverstyrelsen ställt sig delvis avvisande till detta krav från pensionsstyrelsen. Man har dock gjort en liten eftergift i så måtto, att det skall kunna bero på särskild framställning till överstyrelsen, om en person, som icke lyckats få godkänt läkarebetyg och sålunda skulle bli avvisad, skall kunna på detta sätt vinna inträde genom dispens. Det är detta förslag, som utskottet också godkänt. Utskottet har ansett, att det bör givas tillfälle för en sådan person, som icke kan erhålla godkänt läkarebetyg, att det oaktat i vissa fall vinna inträde på lärarebanan. Departementschefen har emellertid tagit bestämt avstånd från detta. Han säger nämligen: »Ur skolans synpunkt bör någon den ringaste avprutning på denna fordran icke få äga rum.» — Det avser fordran på att icke vara behäftad med sådant lyte, som gör dem olämpliga. — Vidare säger han: »Det ligger ock i sakens natur, att samstämmighet bör finnas mellan villkoren i detta avseende för anställning som lärare och för inträde vid småskoleseminarium. Jag måste därför i likhet med flertalet av de hörda myndigheterna avstyrka bifall till pensionsstyrelsens framställning och överstyrelsens förslag om undantag från den allmänna regeln i förevarande avseende.» Jag har även funnit, att den ståndpunkt, som departementschefen intar, är fullkomligt riktig ur skolans synpunkt. Ty det är endast ur skolans synpunkt, som jag ser denna fråga. Det vore icke lyckligt, om man skulle återgå till den gamla tidens förhållanden, då man ansåg skolan vara en levnadsbana för invalider och även anställda sådana i ganska stor utsträckning. Vi ha kommit bort från den tidens betraktelsesätt, och därför anser jag, att den ståndpunkt, utskottet här intar, i själva verket är reaktionär från skolans synpunkt sedd.

Det är också av dessa skäl, som jag i utskottet avgivit min reservation. Denna innebär, att ur motiveringen på sidan 11 av utskottets utlåtande, mellersta stycket, den passus, som börjar med orden »Enligt utskottets uppfattning» och slutar med orden »genom särskild framställning», skulle utgå och sista satsen i nämnda stycke i stället erhålla följande lydelse: »Utskottet kan för sin del ej annat än ansluta sig till den uppfattning, som av departementschefen i denna fråga gjorts gällande.»

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till vår förevarande reservation.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag tror, att man från lärarhåll har gjort alltför stort nummer av denna anmärkning mot utskottets utlåtande. Som kammaren torde finna, är det också två lärare, som reserverat sig och ställt sig på lärarens-departementschefens ståndpunkt.

Det gäller här, huruvida man skall låta dessa, som äro behäftade med något mindre kroppsligt lyte, få anställning i skolans tjänst, eller om man skall förmena dem detta. Det torde av oss litet var vara känt, att det finnes många bland dessa olyckliga, som på

grund av engelska sjukan, någon barnsjukdom eller olycksfall fått ett lyte för livet. Då frågas med skäl: skola dessa straffas ytterligare på så sätt, att man skall förmena dem att komma in på en bana, dit de måhända känna sig dragna med hela sin håg? De hava kanske bättre förutsättningar än många av dem, som i kroppsligt avseende äro så färdiga, som någon människa kan vara. Det är ofta, man hos en med sådant lyte behäftad finner en begåvning, som är beundransvärd, och som betydligt överstiger vanliga människors.

Jag skall försöka bemöta de skäl, den ärade reservanten här anförde. Han rörde sig särskilt med det förhållandet, att en med dylikt lyte behäftad lärarinna när det gäller att leka i det fria icke kan röra sig så fritt som det behövs. Ja, då tänker man på en halt, och det må medgivas, att detta lyte icke kan vara så lämpligt, då det gäller gymnastik. Men det finnes ju så många andra lyten, t. ex. att man, som nyss anfördes, genom engelska sjukan fått en bruten rygg eller att man mistat en hand, ett finger eller en arm och därför måste söka sig ett levnadskall, där man ej nödvändigt behöver sådana lemmar, som dem man mistat. Då finnes bland många andra yrken lärarbanan att välja på. Om nu dessa personer kanske känna sig dragna till och hava begåvning för lärarkallet, skall man då därför att de hava ett lyte neka dem tillträde till seminarierna? Jag tycker, det är mer än hårt.

Läkaren och vederbörande rektor ha ju för närvarande rätt att falla omdömet och läkarebetyget vara avgörande i detta fall. Reservanterna vilja vägra överstyrelsen att giva utslaget. Om man ser saken från pedagogisk synpunkt, undrar jag, vilken som är mest kompetent att bedöma, huruvida en person är lämplig, antingen läkaren på sitt mottagningsrum eller skolöverstyrelsen, som på grund av läkarebetyget, andra betyg och rekommendationer kan se frågan i stort just ur lärarsynpunkt. Och jag tycker, att det är mer än förvånansvärt, att herrar reservanter icke hava så mycket förtroende för överstyrelsen i detta fall, då de hava det, när det gäller undervisningen i stort. I det senare fallet har man förtroende för överstyrelsen och följer den, men när det gäller en så enkel sak som att bedöma huruvida en person, som mistat ett finger eller en arm eller har ett annat lyte, skall få komma in på lärarbanan, så säger man, att det är olämpligt att låta överstyrelsen hava denna dispensrätt; det skall vara läkarens sak.

Herr Waldén uttalar till sist, att detta utskottsutlåtande vore mycket reaktionärt. För all del, är man icke mera reaktionär än i detta fall, så vågar jag ta denna risk att betraktas såsom reaktionär. Jag tycker, att vi böra se till, att personer i samhället kunna komma in på de banor i livet, för vilka de äro lämpliga och skickade, och icke lägga stenar i vägen för dem, vilka, som jag nyss tillät mig uttala, nog hava svårigheter ändå att kämpa emot. Varen förvissade om att folkskolöverstyrelsen icke medger undantag för andra fall än sådana, som äro med skolans fördel förenliga.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Ang. under-
slöd åt små-
skoleseminari-
er m. m.
(Forts.)

Ang. under-
stöd åt små-
skolesemina-
rier m. m.
(Forts.)

Herr Björck: Herr talman, mina herrar! Det kan måhända tyckas vara överflödigt, att jag här tar till orda, då min medreservant redan i det väsentliga klarlagt innebörden av denna fråga och jag för egen del på densamma anlägger ungefär samma synpunkter. Men jag skulle kanske i ett eller annat avseende kunna komplettera den framställning, han lämnade.

Jag måste till en början säga, att herr Bengtsson i Norup icke bidragit till att klargöra, vad denna fråga i själva verket gäller. Det är ingalunda så, att det här är fråga om att »straffa några olyckliga» lytta, och icke heller är avsikten att hindra några med mera storartad begåvning utrustade kvinnor att komma in i sernarierna. Ty som herrarna torde ha funnit, gäller ju tvisten *icke* den saken. Därom äro alla överens, att i den mån ett lyte icke är av beskaffenhet att vederbörande kunna betraktas som *olämpliga för lärarkallet*, är det icke meningen att hindra någon människa att komma in på ett seminarium.

För närvarande gäller den här ifrågasatta bestämmelsen för inträde vid folkskoleseminarierna och för befordran till folkskollärare och likaledes för elementarlärarna. Nu vill Kungl. Maj:t, att alldeles samma bestämmelser skola tillämpas även för inträde vid småskoleseminarium för kvinnor. Jag kan verkligen icke finna annat, än att det skulle befordra en önskvärd uniformitet, att man söker åvägabringa enhetliga bestämmelser för samtliga lärarkategorier. Jag är också förvissad om, att herr Bengtsson i Norup lika väl som jag vet, att de nuvarande bestämmelserna för folkskollärarna och elementarlärarna icke utgjort hinder för personer, som varit behäftade med något mindre kroppsligt lyte, t. ex. på grund av genomgången engelsk sjuka, att komma in på lärarbanan. Och dessa bestämmelser komma säkerligen att göra det lika litet i framtiden, då stadgan givetvis kommer att tillämpas på samma sätt som h'ttills. Det man måste vända sig emot, är att avgörandet, huruvida lytet skall vara sådant att vederbörande icke kan komma in, enligt utskottsmajoritetens uppfattning flyttas från det levande livet — den läkare, som har att personligen anställa undersökningen och hos vilken avgörandet ligger nu — till skolöverstyrelsen. Jag undrar om det kan vara lämpligt att förlägga avgörandet av denna fråga till ett centralt ämbetsverk, där frågan skulle bedömas på grundvalen av *skriftliga* handlingar, och där alltså vederbörande läkare om aspiranten skulle vara hänvisad att lämna en medicinsk utredning av fallet och sjukdomens eller lytets art. Därav följer givetvis också att skolöverstyrelsen måste utrustas med medicinsk sakkunskap, som skulle hava att tolka ordens innebörd och lytets beskaffenhet. Jag tror icke det är lämpligt att gå den vägen, och skulle den beträdas i detta fall, så bjuder konsekvensen att den även beträdes, när det gäller folkskolorna och elementarläroverken. Följden blir då, att vederbörande styrelser nödgas pröva en massa medicinska sakfrågor, som förutsätta medicinsk sakkunskap vid bedömandet. När man alltså har kunnat klara sig h'ttills på ett utmärkt sätt både vid folkskolorna och vid elementarläroverken, och

när några olägenheter icke hava förmärkts på dessa områden, så saknar man anledning att skapa nya vägar för småskolläraryrarna. Om den saken torde nog alla kunna vara överens, som hava erfarenhet om de krav lärargärningen ställer, att alldeles särskilda krav ställas på just dessa lärarinnors rörlighet för handledningen av barnen även under fritiden. Om en lektor i klassiska språk är mindre rörlig, tror jag, att hans pedagogiska verksamhet lider mycket litet av den saken, men om en småskolläraryrinnor icke kan följa barnen i det fria, så är det åtminstone min uppfattning, att hennes uppfostraregärning kommer att väsentligen lida därav. Det är på den grunden, herr talman, som jag icke kunnat följa utskottet, då det velat giva avkall på de villkor, som ifrågasatts av Kungl. Maj:t, och för småskolornas lärarinnor förordat andra fysiska behörighetskrav än dem, som gälla för lärare i allmänhet, och det är på grund därav som jag beträffande motiveringen ber att få yrka bifall till det förslag, som framställdes i reservationen.

Ang. understöd åt småskoleseminarier m. m.
(Forts.)

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det torde kanske vara skäl att något vidröra, varför denna fråga kommit så allvarligt upp. Det är nämligen så, att pensionsstyrelsen fått sin uppmärksamhet riktad på att många personer med lyte, vilka styrelsen för sin del ansett vara lämpliga för lärarebanan, blivit nekade inträde på denna, och då har ifrågasatts, om man icke borde släppa in några flera av dessa på seminarierna. För den skull anordnades ett möte här i Stockholm för att diskutera saken, och till detta möte voro kallade åtskilliga personer från olika områden. Detta möte gjorde så gott som enhälligt uttalanden i enlighet med pensionsstyrelsens önskan. Bland detta mötes besökare var även statsrådet Schotte, som också uttalade sig till förmån för den tanken.

Nu säger herr Björck, att frågan endast gäller, huruvida man skall överflytta bestämmandet från läkaren till överstyrelsen, och han säger, att det icke skulle vara lämpligt, att ett ämbetsverk fäller avgörande i detta fall, utan att det måste lämnas åt läkaren. Ja, men detta påstående av herr Björck är enligt min mening alldeles felaktigt, ty läkaren har icke tillgång till några av dessa många andra uppgifter, som ämbetsverket har. Då läkaren har att undersöka det kroppsliga lytet, kan det mycket bero av hans individuella uppfattning i detta fall. Den ene kan medgiva, där den andre säger nej, men då överstyrelsen får alla papper i sin hand, såväl läkareutlåtande som andra betyg och rekommendationer, då kan denna fälla ett mera objektivt omdöme om saken. Jag vågar säga, att så mycket förtroende bör man väl ändock kunna sätta till överstyrelsen, att denna icke släpper in någon på den banan, som kan vara olämplig. Tror någon verkligen att överstyrelsen skulle tillåta någon att komma in på seminariebanan, som är behäftad med ett lyte som gör honom olämplig, någon som icke kan leda barnens lekar och följa dem i skog och mark? Det är min övertygelse, att

Ang. under-
visad åt små-
skolesemina-
rier m. m.

man kan lägga denna sak med fullt förtroende hos överstyrelsen, och jag vidhåller därför mitt yrkande.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Lindqvist* i Kosta och *Andersson* i Eliantorp.

Herr *Waldén*: Endast ett par ord! Då herr *Bengtsson* i Norup, säger, att vi från lärarehåll överdriva denna fråga, så skulle jag vilja säga, att det förefaller mig, som om herr *Bengtsson* i Norup själv överdriver betydelsen därav, då han anför exempel på vissa personer, som äro behäftade med lyte, vilka borde kunna vinna inträde vid ett seminarium. Det är endast vid sådana fall, då lytet är av så svår beskaffenhet, att läkaren icke anser personen lämplig för lärarbanan, som vi finna det vara olämpligt att dispensförfarandet skall kunna tillgripas.

Vidare anför herr *Bengtsson* i Norup, att det hållits ett större möte, som gjort ett uttalande i denna riktning för att stödja pensionsstyrelsen. Jag förstår mycket väl, att man kan göra detta på ett möte, där man är samlad huvudsakligen i syfte för att överlägga om och försöka finna ut utvägar för att nedbringa kostnaderna för den allmänna folkpensioneringen, så mycket som möjligt, men jag tror knappast, att det var någon sakkunnig från lärarehåll, som var med på detta möte och som kunde instämma i dess uttalande. Och då herr *Bengtsson* i Norup anför statsrådet *Schotte* såsom exempel, får jag säga, att civilministern kommit på bättre tankar sedan dess, ty han har själv varit med om denna proposition från Kungl. Maj:t, som just tager avstånd från detta uttalande från pensionsstyrelsen och sålunda från denna mening. Visserligen kan det vara så, att när man kommer till överstyrelsen med en framställning om dispens, så kommer överstyrelsen att noggrant överväga, huruvida den bör gå med på en sådan, men det är i alla fall så, att denna styrelse kanske mången gång har svårt att säga nej, även om det av rent pedagogiska skäl skulle vara det bästa. Jag förstår också varför folkskoleöverstyrelsen gått med på detta, — den vill naturligtvis visa en smula tillmötesgående mot en annan överstyrelse, och det är denna ställning, som varit avgörande, förmodar jag, för överstyrelsen.

Jag kan icke finna annat än, att de starkaste och verkliga sakliga skälen tala för att kammaren bör gå med på vår reservation, varför jag vidhåller mitt yrkande.

Herr *Nilsson* i Bonarp: Herr talman! Jag tror det är ganska onödigt att längre diskutera denna fråga, ty jag är övertygad om att kammarens ledamöter hava fullt klart för sig vad saken gäller. Jag har emellertid begärt ordet för att anföra den passus i statsutskottets utlåtande, som de ärade reservanterna vilja ha bort. Först vill jag då erinra, att i gällande folkskolestadga är det föreskrivet, att den som skall kunna få anställning som ordinarie eller extra

lärare i småskola, lärare vid mindre folkskola eller biträdande lärare vid egentlig folkskola, skall vara fri från sjukdom och lyte, som medför olämplighet för anställningen. Denna bestämmelse bör bibehållas, därom är utskottet ense. Men sedan kommer den passus, som herrar reservanter anse sig icke kunna gilla. Den har följande lydelse: »Enligt utskottets uppfattning bör dock en dylik bestämmelse ej utgöra ett överstigitligt hinder för en sökande med visst kroppsfel eller lyte att vinna inträde vid seminarium. Är felet eller lytet ej är av svårare beskaffenhet, torde sökanden, säger folkskoleöverstyrelsen, ofta kunna erhålla sådant läkarebetyg, som ej utgör hinder för hennes inträde. Om så ej vore fallet och om det kunde anses, att lytet uppvägdes av framstående skicklighet och lämplighet för lärarinnekallet i andra avseenden, borde enligt överstyrelsens mening tillträde till seminariet kunna vinnas genom särskild framställning. Utskottet kan för egen del ej annat än ansluta sig till den uppfattning, som av folkskoleöverstyrelsen i denna fråga gjorts gällande.»

För min del anser jag utskottet hava god grund för sin avslutning till folkskoleöverstyrelsens ståndpunkt.

Däremot synes mig reservanternas uppfattning vara dikterad uteslutande av kårintresse. Jag tror icke kammaren skall låta leda sig därav och stryka ifrågakvarande bestämmelse.

Med hänsyn till vad som förut yttrats anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck: Det är visserligen sant, att de nyss upplästa orden i utskottsutlåtandet i och för sig kunna synas innebära något så ofantligt farligt. Men lika visst är att de orden behövas icke, för den händelse man icke med dem avser att förhindra åvägarbringandet av ensartade bestämmelser, som redan gälla för folkskolorna och elementarläroverken. Jag kan icke heller finna annat än, att den kommentar, som utskottet levererar, icke blott är fullkomligt onödig, utan rent av betänklig. Herr Bengtsson i Norup har icke rätt, då han säger, att det är bättre, att folkskoleöverstyrelsen får denna prövning om händer än läkaren, som undersöker varje fall individuellt och icke har tillgång till fakta. Han menar att man på detta sätt skulle ernå ett mera objektivt bedömande. Jag ber herr Bengtsson i Norup om ursäkt, att jag vid ett och annat tillfälle, särskilt då jag har nöjet att diskutera med min ärade vän, nödgas falla in i pedagogiska fasoner, och ställa en fråga till herr Bengtsson, som jag hoppas han måtte besvara bättre, än då han sista gången examinerades. Huru skall överstyrelsen praktiskt ordna denna sak? Huru skall överstyrelsen av handlingarna kunna få ett bestämt intryck av att vederbörande besitter den rörlighet och de övriga kvalifikationer, som äro nödvändiga för lärarkallet? Att överstyrelsen icke vid denna tidpunkt kan konstatera såsom utskottet säger, vederbörandes »framstående skicklighet och lämplighet för lärarinnekallet i andra

Ang. understöd åt småskoleseminarier m. m.
(Forts.)

Ang. under-
stödd åt små-
skolesemina-
rier m. m.

(Forts.)

avseenden» är alldeles uppenbart, eftersom vederbörande icke fått tillfälle att ådagalägga sin skicklighet ännu. Men jag trotsar, att någon kan på basis av papperen utan medicinsk sakkunnig utredning avgöra, huru det ställer sig med ett visst lyte med hänsyn till dugligheten för lärarekallet. Det är dessa praktiska betänkligheter mot att lägga prövningen hos överstyrelsen, som jag för min del anser utslagsgivande, och ingalunda någon åstundan att hålla personer, som i övrigt hava kvalifikationer, borta från en bana, där de kunna göra sig en framtid, det vägar jag försäkra.

Jag skulle som sagt vilja höra herr Bengtssons i Norup mening om det praktiska tillvägagångssättet vid utförandet av den av honom rekommenderade prövningen. Det är på den punkten, som utskottets bevisning brister, och det är detta, jag velat fästa uppmärksamheten på, då jag, herr talman, ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Waldén: Herr talman! När herr Nilsson i Bonarp lät påskina, att denna fråga skulle vara ett kårintresse, så ber jag att bestämt få tillbakavisa detta. Det finns icke minsta anledning från kårens sida att söka utestänga dem, som äro behäftade med mindre lyte, att vinna inträde. Tvärtom vore det i hög grad önskligt, att de, som i övrigt ha kompetens, även finge sin utkomst på denna bana. Jag har förut starkt poängterat och vill nu ytterligare understryka, att det är uteslutande ur skolans synpunkt, som jag sett denna fråga och därför intagit den ståndpunkt, som jag gjort.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag skall blott svara på den fråga, som herr Björck ställde till mig. Jag tror, att jag gjorde det förra gången också fastän herr Björck då icke godkände mitt svar, och det kan hända, att han icke gör nu heller.

Det är mycket egendomligt, att han för sin del håller fast vid, att läkare kunna bättre bedöma, om en ung kvinna är lämplig till lärarinna än skolöverstyrelsen kan göra, ty det är bestämmandet av lämpligheten, det här gäller. Vad beträffar lytet har styrelsen genom läkarbetyget fullständig kännedom om den sjukdom eller det lyte, som sökanden kan vara behäftad med, och att påstå, att man icke skulle kunna döma efter dessa papper synes mig nästan vara litet djärvt av herr Björck, då man vet, vilken betydelse inom vårt rättsväsen dylika papper och handlingar ha. Det bör väl då också med ledning av papper och rekommendationer av en styrelse sådan som denna kunna bedömas, huruvida en ung kvinna är lämplig att komma in på ett seminarium eller ej.

Då jag har ordet, skall jag be att få rikta ett par ord till herr Waldén. Han säger om mötet i Stockholm, att det icke var så märkvärdigt, att mötet uttalade sig som det gjorde, då ingen sakkunnig, ingen lärare var närvarande. Sålunda tillerkänner dock herr Waldén lärarna sakkunskap i detta fall, fastän han underkänner överstyrelsens kompetens då han säger: Därför att det var vanligt folk och icke lärare vid detta möte, så kom mötet till det resultat, som det gjorde.

Men när man är på det klara med, att överstyrelsen är den mest sakkunniga, varför då icke låta avgörandet ligga hos denna överstyrelse?

Då han vidare säger, att civilministern kommit på bättre tankar, så tror jag icke, att herr Waldén innerst i sitt hjärta menar detta. Det är nog så, att när dessa handlingar genomgås i statsrådsberedningen och konseljen, få de, som icke tillhöra vederbörande departement, icke så mycket tid på sig att studera papperen. Och dessutom tycker jag, att det ligger en ganska stor beskyllning i vad han yttrade om att det ena ämbetsverket skulle visa »tillmötesgående» mot det andra. Skulle det förhålla sig så, att bara ett ämbetsverk begär något, så skulle det andra ämbetsverket utan vidare ställa sig välvilligt till saken, då tror jag, att man här i kammaren vid bedömandet av sådana frågor icke har anledning att mycket rätta sig efter vad ämbetsverken säga. Jag tror i stället, att ett ämbetsverk handlar med större ansvarskänsla och icke utan vidare går till mötes vad ett annat begär.

Jag finner inga bärande skäl i vad reservanterna framhållit utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som innefattades i den av herrar Waldén och Björck avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av väckta motioner om anslag till bedrivande av upplysningsverksamhet i kommunala ämnen.

Om upplysningsverksamhet i kommunala ämnen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. Olsson m. fl.*, nr 50, och den andra inom andra kammaren av herr *Zander m. fl.*, nr 131, vilka hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag på högst 100,000 kronor att användas till bedrivande av upplysningsverksamhet i kommunala ämnen läsåret 1919—1920 efter fastställande av bestämmelser för denna verksamhet på grundval av i motionerna angivna riktlinjer.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av ovanberörda motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning dels på vad sätt och — förutom grundlagarna och vallagen — i vilken omfattning för kommunalförvaltningen mera betydelsefulla lagar och författningar skulle kunna i billiga upplagor göras för allmänheten tillgängliga, dels ock i vad mån utgivandet av lätt tillgängliga, kommenterade upplagor av lagar utav mer genomgripande och fundamentala beskaffenhet an-

Om upplys-
ningsverksam-
het i kommu-
nala ämnen.
(Forts.)

såges böra lämpligen ombesörjas, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Zander: Herr talman! Det betänkande som här föreligger, är föranlett av en motion av herr Oscar Olsson i första kammaren och en av mig i den andra. Dessa motioner gå ut på att riksdagen skulle bevilja ett visst anslag, som skulle ställas till förfogande dels till anordnande av upplysningsverksamhet i allmänna kommunala och samhällseliga angelägenheter, dels för åstadkommandet av sådana anordningar, att kommunal- och grundlagar och andra viktiga författningar kunde givas ut i samlade sammanhang med författningssamlingen för att till billigt pris spridas bland befolkningen.

Nu har utskottet behandlat dessa motioner, och jag kan icke annat än säga ett tack till utskottet för det sätt — i stort sett — varpå det tagit upp motionerna. Utskottets hemställan innehåller i huvudsak vad motionärerna föreslagit, ehuru utskottet begränsat sig till en skrivelse i motionernas syfte.

Det är emellertid en sak, som utskottet icke tagit upp i sitt förslag till skrivelse, som vi här motionerat om, och det är frågan om anordnandet av föreläsningkurser. Om man läser de yttranden, som skolöverstyrelsen avgivit och som finnas fogade till betänkandet, så skall man finna, att i dessa yttranden mycket starkt strykes under behovet av sådana föreläsningkurser. Nu anser utskottet att sådana kurser böra anordnas genom den föreläsningsverksamhet, som utövas genom statsunderstödda föreläsningföreningar. Det är icke annat än gott att säga om den verksamhet som dessa föreningar utöva, och den bör fortgå om möjligt i större utsträckning än hittills. Men å andra sidan är det i alla fall åtskilliga platser inom landet, där sådana föreläsningföreningar icke finnas och där en här ifrågasatt föreläsningverksamhet därför icke kan bedrivas, om utskottets förslag blir antaget. Att på sådant sätt begränsa möjligheterna för vissa samhällen att få statsunderstöd för ifrågavarande ändamål förefaller mig att ej vara av behovet påkallat icke heller nyttigt. Jag skulle därför önska, att den utredning, som utskottet föreslagit att riksdagen måtte begära, även komme att omfatta frågan, på vad sätt upplysningskurser i kommunala ämnen böra anordnas, så att man, på sådana platser, där inga föreläsningföreningar finnas, kunna vidtaga andra anordningar för föreläsningar i detta syfte. Det är en känd sak, att det nu bedrives en omfattande föreläsningverksamhet även inom andra föreningar än föreläsningföreningar, och borde det i så fall givas tillfälle för dessa föreningar att även få statsunderstöd. Jag är övertygad om, att de i stor omfattning skulle utnyttja detta till gagn och båtad för den kommunala upplysningsverksamheten. Att begränsa understödet på sätt utskottet föreslagit tycker jag vara otjänligt, då man vet, att kurser, anordnade av studiecirklar och andra föreningar ofta äro väl besökta och anordnade och administrerade så, att de bliva mycket billigare än de, som föreläsningföreningarna i allmänhet anordna.

Jag ber därför, herr talman, att i utskottets förslag få foga detta tillägg till sista delen av utskottets kläm: »dels ock på vad sätt upplysningskurser i kommunala ämnen må anordnas». Med detta tillägg yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Om upplysningsverksamhet i kommunala ämnen.

(Forts.)

Herr Björck: Herr talman! Som kammaren behagade finna av det förevarande utlåtandet avse herr Oscar Olssons motion i första kammaren och herr Zanders likalydande motion i andra kammaren två olika saker. De avse först och främst anordnandet av föreläsningar i kommunala ämnen och för det andra spridandet och förbilligandet av författningar, kommentarer till författningar och översiktliga framställningar rörande viktigare frågor. Då det inom utskottet gällt att taga ståndpunkt till motionerna, vari framställdes bestämda anslagskrav, har det från alla håll erkänts, att utredningen icke var av den ingående beskaffenhet, att man därpå kunde grunda en tillstyrkan av de begärda anslagsbeloppen. Men i stället enade sig utskottsavdelningen och sedermera även utskottet om att begära en utredning om den sistnämnda saken, om sättet för tillhandahållandet av betydelsefulla lagar och författningar och vad därtill hör. Man utgick nämligen från att, för att sådana här kommunalkurser skulle kunna med någon behållning anordnas, det var synnerligen angeläget, att det verkligen fanns urkunder, som kunde sättas i händerna på deltagarna i kurserna. Detta måste enligt vår uppfattning utgöra själva förutsättningen för att de föreslagna kurserna skulle med någon behållning kunna realiserast.

Då det sedermera gällde att pröva den andra frågan, anordnandet av själva upplysningsverksamheten, så måste jag säga, att starka skäl kunna anföras för att föreläsningsföreningarna övertaga denna uppgift, och jag har mig också bekant, att föreläsningskonsulenten är inne på dessa tankevägar. Stora fördelar vinnas, som nämnts, genom sådana anordningar, organisationen finnes redan, anslag finnes också. Det gäller endast att skaffa föreläsare i tillräckligt antal och giva föreläsningsföreningarna direktiv om önskvärdheten att just nu, då så stora omfattande förändringar äga rum i det kommunala och politiska livet, vidgad upplysning är av oskattbart värde.

Jag tror icke, att någon särskild utredning på sätt, herr Zander påyrkat, erfordras om ökade möjligheter för åstadkommandet av sådana kurser. Det är visserligen sant, att den organisation, som framför andra här skulle vara skickad att gripa in, nämligen arbetarnas bildningsförbund, genom motstånd från majoriteten i denna kammar och från kammaren där inne — vilket jag på det djupaste beklagar — icke erhållit statsbidrag i den form, som jag för min del önskat. Men jag är alldeles viss om, att när denna fråga togs upp till ny behandling — och den måste tas upp till ny behandling, ty den lösning, som frågan fick genom riksdagens beslut, var alldeles otillfredsställande — när detta sker, då tror jag, att det viktiga önskemål, som herr Zander här har gjort sig till talesman för, kommer att vinna vederbörligt beaktande utan någon särskild beöran om utredning. Det är uppenbart, att arbetarnas bildningsförbund vid

Om upplys-
ningsverksam-
het i kommu-
nala ämnen.
(Forts.)

den riksdag, som går fram ur de nya valen kommer i en annan ställning än det befunnit sig i vid denna riksdag, och när förbundet kommer i åtnjutande av det anslag, som begärts, eller helst ett ännu större sådant, då är jag övertygad om, att detta är det lämpligaste organet att taga hand om denna upplysningsverksamhet, där det finnes föreläsningsföreningar och framför allt där det *icke* finnes sådana.

Jag kan således icke finna, att motionären förebragt sådana skäl, som göra det nödvändigt att hos Kungl. Maj:t påkalla en utredning rörande sättet för spridande av upplysningar angående kommunala angelägenheter. Jag är fastmera övertygad därom, att denna utredning mycket väl och med fördel kan begränsas till att omfatta vad av utskottet föreslagits.

Jag ber, herr talman, att på grund av det anförda få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Zander: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord i anledning av vad som nyss yttrades av herr Björck.

Herr Björck framförde, att han ansåg, att det icke förelåg något särskilt behov av ett tillmötesgående av det yrkande jag hade framställt, detta med särskild tanke på, att den tid snart skulle komma, då arbetarnas bildningsförbund skulle bli tillerkänt anslag för sin verksamhet. Det vore därför obehövt att medgiva en större frihet till statsunderstöd för anordnande av kurser av ifrågavarande slag. Jag vill icke bestrida, att herr Björck kan få rätt däruti, att den dag till sist kommer, då arbetarnas bildningsförbund får statsanslag till sitt förfogande och att det kommer att nedläggas stor verksamhet även på här ifrågavarande område, men från nuvarande stund och till dess kunde åtskilligt göras. Det finns också platser, där varken föreläsningsföreningar äro bildade eller arbetarnas bildningsförbund är representerat. Dessa platser menar jag man också borde medgiva rätt till anslag för anordnande av här ifrågasatta kurser. Då det emellertid här endast är fråga om en begärd utredning i syfte, som endast kan gagna saken, förstår jag icke varför utskottet överhuvud skall behöva motsätta sig ett sådant yrkande.

Jag vill också meddela, att detta yrkande kommer att framställas även i första kammaren, och jag skulle livligt beklaga, om det icke vunne bifall av framför allt denna kammare, som ju bör omhulda upplysningsverksamheten. För min del ber jag att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Zander under överläggningen framställda yrkandet biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Statsutskottets utlåtande, nr 112, i anledning av väckt motion om

verkställande av undersökning för anläggande av en järnväg Ytterhogdal—Östavall, som nu föredrogs, blev av kammaren godkänt.

§ 11.

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 113, i anledning av väckt motion om ökning av manufakturiförlagslånefonden begärdes ordet av

*Om ökning av
manufaktur-
förlagslåne-
fonden.*

Herr L ü b e c k, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga kammarens tid med att närmare ingå på vikten av föreliggande fråga, detta med hänsyn till att utskottet i sin motivering uttalar den förväntan, att Kungl. Maj:t skulle låta sig angeläget vara att, så fort de statsfinansiella förhållandena medgiva, vidtaga åtgärder i det syfte jag i motionen framdragit. Det syftet kan då givetvis nås genom att man antingen ökar manufakturiförlagslånefonden eller vidtager andra därmed jämförliga åtgärder, åsyftande att bereda möjlighet för staten att understödja utvecklingskraftig industri, huvudsakligen av mindre storhetsordning.

Jag nöjer mig sålunda, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t ej måtte låta tiden gå och att de statsfinansiella hänsynen icke måtte få spela för stor roll, då det såsom här gäller att vidtaga åtgärder, som i sin mån kunna bidra till avhjälpan av den svåra statsfinansiella situationen.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Härefter förelåg till avgörande bankoutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personlig tjänst hos skolöverstyrelsen för extra biträdet C. H. Nilsson.

*Ang. en per-
sonlig tjänst
hos skolöver-
styrelsen.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 255, som hänvisats till bankoutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 mars 1919, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att för extra biträdet hos skolöverstyrelsen Carl Henrik Nilsson finge hos nämnda överstyrelse med ingången av år 1920 inrättas en personlig tjänst med de åligganden för Nilsson såsom innehavare av omförmälda tjänst, som av överstyrelsen bestämdes, samt med skyldighet för Nilsson såväl att i tillämpliga delar vara underkastad de för överstyrelsens ordinarie befattningshavare i allmänhet för åtnjutande av vid nyssnämnda tidpunkt gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan manlig ordinarie befattningshavare hos överstyrelsen vore skyldig att avgå från tjänsten, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande civila tjänstinnehavare i allmänhet, frånträda sin ifrågavarande befattning,

Any. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.
(Forts.)

dels ock för berörda ändamål på allmänna indragningsstaten anvisa till årlig avlöning åt Nilsson ett belopp av 3,500 kronor, därav 2,000 kronor lön, 1,200 kronor tjänstgöringspenningar och 300 kronor ortstillägg, jämte tre ålderstillägg till lönen. vart och ett å 500 kronor, att utgå det första efter fem, det andra efter tio och det tredje efter femton års väl vitsordad tjänstgöring.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Borg*, *Edbom*, *Borggren* och *Bäcklund*, vilka yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *E d b o m*: Herr talman, mina herrar! Den nu föredragna punkten berör ett mycket säreget fall. Kungl. Maj:t har nämligen på framställning av skolöverstyrelsen föreslagit inrättandet av personlig tjänst åt extra biträdet C. H. Nilsson. Denne person har från att vara enkel arbetare, sedermera vaktmästare hos bl. a. riksgäldsfullmäktige och bevillningsutskottet arbetat sig fram och ådagalagt ovanlig skicklighet på det statistiska området, inom vilket han hos skolöverstyrelsen med mycken stor fördel använts. Skolöverstyrelsen vill nu försäkra sig om denna lovande arbetskraft och därför ordna det så, att herr Nilsson får en mer tryggad framtid än han för närvarande har.

Det påpekades i utskottet, då denna fråga där behandlades, att om denna tjänst är så nödvändig för skolöverstyrelsen, styrelsen borde ha föreslagit denna tjänst till uppförande på ordinarie stat, då skolöverstyrelsen så sent som i år reglerats. I överstyrelsen ansåg man sig icke böra föreslå denna tjänst på ordinarie stat, detta för densammas säregenhets skull. Överstyrelsen är emellertid alldeles säkert i behov av denna arbetskraft. Såsom skäl därför vill jag erinra om de stora uppgifter riksdagen har lagt på skolöverstyrelsen de senaste åren. Vi veta, att fjolårets riksdag beslöt obligatorisk fortsättningsskola och yrkesskola. Man kan förstå, att då det gäller att föra ut dessa typer i det verkliga livet, det kommer att fordras mycket statistisk utredning, och det är därför också nödvändigt, att skolöverstyrelsen får behålla denna kapacitet.

Departementschefen har också framhållit, att när det gäller det vetenskapliga arbetet, det ju rätt ofta händer, att personliga professorer inrättas. Man har dock icke ansett arten av det arbete herr Nilsson utför kunna berättiga honom till en jämförelse med dessa professorer. Jag vill dock säga, att jag för min del hyser den uppfattningen, att när någon person lyckats att utan examina arbeta sig upp till den kapacitet, som herr Nilsson är, så är personlig tjänst berättigad för den personen. Departementschefen har också visat på ett prejudikat i detta hänseende. Riksdagen har nämligen förut

varit med om att inrätta personlig tjänst åt en befattningshavare inom postverket.

Jag skulle dock hava ställt mig mycket tveksam, därest inrättandet av denna tjänst skulle åsamka statsverket någon större utgift, men så är icke fallet. Herr Nilsson är redan anställd i överstyrelsen och uppbar under år 1918 en ersättning av 3,407 kronor 50 öre. Den lön, som skulle utgå till den föreslagna personliga tjänsten, utgör 3,500 kronor.

Då det sålunda här gäller att åt skolöverstyrelsen bevara en verklig kapacitet, då det gäller att bryta med principen, att endast examina skola kvalificera för uppgifter inom ämbetsverk, och då det slutligen gäller att premiera en person, som genom duglighet och nit lyckats att på detta sätt meritera sig, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den kungl. propositionen.

Herr Lindvall: Herr talman, mina herrar! Då bankoutskottet i detta utlåtande hemställt, att den förevarande propositionen icke må av riksdagen bifallas, har utskottet haft goda grunder för sitt avslagsyrkande.

Riksdagen har helt nyligen godkänt stat för skolöverstyrelsen med därvid fogad övergångsstat att tillämpas från och med år 1920. Den sålunda godkända staten upptager icke någon tjänstbefattning, avsedd för de göromål, om vilka här är fråga. Utskottet anser det icke vara lämpligt att inrätta en personlig tjänst såsom denna, vilken vill synas vara föreslagen som en personlig uppmuntran för den ifrågavarande personen.

Överstyrelsen har själv framhållit, att dess gjorda framställning är av mindre vanlig beskaffenhet. Jämförelse mellan förste postvaktmästaren Nyberg, som uppförts å postverkets övergångsstat, och denne Nilsson kan näppeligen göras. Vid postverket har gjort sig gällande behov av en tekniskt bildad person. Denne Nyberg hade visat prov på framstående teknisk färdighet och uppfinnareförmåga, ja, han kunde nästan anses vara ett snille inom branschen. — Även av principiella skäl har utskottet icke kunnat tillstyrka bifall till propositionen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck: Herr talman! Det föreliggande ärendet är onekligen av den natur att det i synnerlig grad påkallar uppmärksamhet i denna kammare. Det gäller nämligen en princip som det alldeles särskilt bör intressera det folkliga elementet i nationen att slå vakt omkring.

Det gäller att skapa något så när drägliga villkor för en man, som i den ställning han nu kan vitsordas äga alldeles särskilt stora kvalifikationer på ett speciellt område. Ser man nu till varför dessa speciella kvalifikationer ej kunna komma till sin rätt och icke kunna av staten belönas på det sätt de eljest skulle kunna göra, finner man, att

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.
(Forts.)

det är därför att vederbörande icke kunnat förvärva den bokliga lärdom, som här i landet har ansetts vara och anses vara ett ofrånkomligt villkor för befordran till befattning i statens tjänst med något högre avlöning. Det ifrågavarande biträdet, Nilsson, som har redan nått nära femtio års ålder, har fått en relativt liten skolunderbyggnad, han har seglat som sjöman, varit ordinarie vaktmästare i tullverket, tjänstgjort vid telegrafverkets verkstad och varit vaktmästare dels i bevillningsutskottet och dels i seminariekommittén. Där erhåller han omsider ett verksamhetsfält, där han blir i tillfälle att fullt utveckla sina speciella anlag. Han börjar intressera sig för vissa utredningsarbeten, som sammanhånga med vår folkundervisning, och på detta område har han sedermera tagits i anspråk inom skolöverstyrelsen, där han till stor nytta för staten arbetat mot en blygsam ersättning ur expensanslaget.

När det nu gäller att taga ståndpunkt till det framlagda förslaget om inrättandet av en personlig tjänst för detta biträde, bör man sålunda till en början bemärka, att det ej är fråga om någon direkt merutgift för statsverket, ty Nilsson har redan en ersättning, som ungefär ligen sammanfaller med den, som Kungl. Maj:t ifrågasatt. Det gäller, som skolöverstyrelsen uttalat, i stället att »tillvarataga och upmuntra dugligheten, även där den icke är förbunden med regelmässig utbildning eller hallstämplad genom avgångsexamen». När det gäller att bevilja alldeles likartade tjänster åt personer, som utträttat ett stort arbete med goda resultat inom den vetenskapliga forskningen, har varken denna kammare eller riksdagen i dess helhet gjort svårigheter.

Den har i regel gått Kungl. Maj:t tillmötes, när Kungl. Maj:t har gjort framställning om personliga professurer, även om det i mångt fall kanske kunnat resas mycket goda skäl mot beviljande av sådana tjänster. Det här föreliggande fallet som är fullkomligt parallellt med personliga professurerna inom universitetsstaten, kan dessutom ingalunda betraktas som prejudicierande ens å det administrativa.

Men även om så icke vore händelsen, tror jag dock, att förhållandena här äro så pass egenartade, att denna kammare skulle handla mycket välbetänkt, om den icke tillmötesginge utskottsmajoriteten utan i stället gäve reservanternas rätt i deras hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det skulle vara i allra bästa överensstämmelse med denna kammares traditioner, om den i ett fall som det nu föreliggande verkligen ett ögonblick såge bort från de strängt formella hänsynen och gjorde sig till väktare för den grundsatsen, att verklig duglighet, ådagalagd i statens tjänst, bör uppskattas och tillvaratagas, även om den icke bygger på en sådan boklig lärdom, som är dem förbehållet, vilka fått tillfälle att i högre undervisningsanstalter få den utbildning, som där meddelas.

Herr talman! Jag ber att varmt få vädja till kammaren att i detta fall bifalla reservanternas förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts.

Herr Kristensson: Herr talman! Ehuru jag icke deltagit

i detta ärendes behandling i utskottet, kan jag icke underlåta säga ett par ord.

Jag tror, att den kungl. proposition blivit något hastigt behandlad i utskottet, och enligt vad jag hört av mina utskottskamrater har det, sedan denna behandling skett, tillkommit upplysningar av den art, att om frågan skulle av utskottet företagas till avgörande i detta ögonblick, skulle möjligen utskottsutlåtandet blivit något annorlunda än sådant som det här föreligger.

Det gäller här, såsom förut framhållits, icke frågan om inrättande av en ny tjänst. Mannen ifråga har i överstyrelsen, så länge jag minns, ända sedan år 1914, suttit böjd över sin pulpet och sitt skrivbord och utrett just ärenden av sådan art, som det är avsett att han i framtiden skall syssla med. Här gäller den principfrågan: skall denne man, därför att han i ungdomen varit vaktmästare och icke kunnat gå igenom läroverken och skaffa sig vederbörliga examenspapper, av denna anledning vara utestängd från en befattning, som han visat sig fullt kvalificerad att fylla och att fylla på ett sådant sätt, att överstyrelsen för sin del föredrager honom framför sådana, som eventuellt just varit i besittning av de examenspapper, vilka enligt överstyrelsens stat fordras? Det är denna sak det här gäller. Jag kan i likhet med den föregående ärade talaren icke tänka mig annat än att denna kammare skall se bort från denna formella mur, som hittills i den svenska statsförvaltningen på så många områden utestängt verkligt dugande och kvalificerade män från befattningar, som de icke blott äro lämpade för att sköta utan även statsverket har ofantligt gagn av att de sköta. Det torde väl vara alldeles klart, att här hade inte folkskolöverstyrelsen vidtagit en så utomordentlig åtgärd, som den gjort genom att komma och begära en personlig tjänst åt denna person, om det funnits någon annan möjlighet för överstyrelsen att bereda denna fyrtioårs man, som är gift och har barn, en något så när fast utkomst. Men här finnes ingen annan väg att gå än just denna, nämligen att inrätta en personlig tjänst åt honom. Förändringen betyder endast, att den avlöning, han nu haft på extra stat genom för överstyrelsen tillgängliga medel, överflyttas till den *ordinarie* personliga befattning, han enligt förslaget skulle få.

Jag tror, herr talman, att det är överflödigt att närmare motivera denna sak, då det förhåller sig på det sättet, att mannen redan i fyra fem år tjänstgjort inom folkskoleöverstyrelsen, och det vitsordats, att hans plats för framtiden är behövligen alldenstund arbetet icke minskas utan i stället är för år ökas genom den utveckling, som överstyrelsen fått, tack vare fortsättningsskolorna och tack vare än den ena reformen, än den andra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen, något som är detsamma som att yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Bäcklund: Herr talman, mina herrar! Det gäller ju här icke annat än att få en inom folkskolöverstyrelsen anställd

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

befattningshavare anställd på ordinarie stat genom inrättande för honom av en personlig tjänst. Häremot invänder herr Lindvall, att den för folkskolöverstyrelsen gällande staten nyss är antagen, och att det i denna ej finnes upptagen någon sådan plats. Av denna anledning har utskottet på rent formella grunder icke ansett sig kunna bifalla den kungliga propositionen. Vad herr Lindvall härvidlag säger är ju dock en sanning med modifikation. I Kungl. Maj:ts förslag till 1918 års riksdag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor upptogs bland andra befattningshavare inom det föreslagna ämbetsverkets kansli en amanuens, för vilken beräknades ett arvode av 2,000 kronor. Departementschefen ansåg dock, att tillsättandet av ifrågavarande amanuensbefattning icke torde vara behövt under år 1919. Riksdagen tog nyssnämnda arvode till amanuensbefattningen i beräkning, men gjorde ingen erinran mot vad departementschefen anfört beträffande obehövligheten av befattningens tillsättande under år 1919. Härtill anförde departementschefen å sid. 3 i propositionen något som kan klarlägga saken och belysa överstyrelsens uppfattning:

»I enlighet med den plan, som sålunda uppgjorts i fråga om den utvidgade överstyrelsens utrustande med arbetskrafter, borde tydligen det ifrågavarande amanuensarvodet vara tillgängligt å överstyrelsens stat från och med år 1920. Överstyrelsen har emellertid ej ansett sig böra göra framställning därom, då den enligt överstyrelsens mening angelägnaste förändringen med avseende på överstyrelsens personal för närvarande är, att ordinarie anställning beredes omförmälde Nilsson, vilken allt ifrån överstyrelsens tillkomst eller från och med år 1914 varit anställd inom överstyrelsens kansli.»

Detta är således överstyrelsens uppfattning, och till denna har ju departementschefen anslutit sig genom att i stället för att inrätta en amanuensbefattning bereda Nilsson en sådan anställning, som i propositionen föreslagits. Han skulle alltså icke komma upp på överstyrelsens stat utan skulle uppföras på annat sätt, nämligen på allmänna indragningsstaten och få personlig tjänst. Överstyrelsen yttrar här något, varav kanske de flesta av kammarens ledamöter redan tagit del, men som jag dock anser mig oförhindrad att läsa upp. Den säger sålunda i sin motivering följande till framhållande av Nilssons kompetens och duglighet:

»Överstyrelsen är medveten om att den framställning, överstyrelsen nu gör, är av ganska ovanlig art och finner det lätt förklarligt, om betänkligheter kunna resa sig mot ett bifall till densamma. För överstyrelsen framstår det emellertid som en akt av rättvisa och billighet, att en person, vilken under en lång följd av år åt det allmännas tjänst ägnat ett nitiskt och förtjänstfullt arbete och därvid genom begåvning och energi gjort sig duglig att utföra arbetsuppgifter av väsentligt mera krävande och maktpåliggande art än som med hänsyn till hans ursprungliga utbildning och tjänsteställning skulle tillkommit honom, erhåller en tryggad ställning med avlöningsförmåner, som svara mot arten av det arbete, han utför.

Det synes också överstyrelsen, som skulle det stå väl samman med de uppfattningar, som under senare tid alltmera gjort sig gällande rörande statstjänsternas rekrytering, att tillvarataga och uppmuntra dugligheten, även där den icke är förbunden med en eljest regelmässig utbildningsgång eller hallstämplad genom avlagda examina.»

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

Jag tycker, att detta är ett mycket vackert uttalande, och när det därtill kommer från folkskolöverstyrelsen, som väl icke under alla förhållanden vill tumma på examensdugligheten, anser jag, att andra kammaren borde följa reservanternas och icke heller hålla på den hallstämpel, som överstyrelsen talar om i detta fall. Det är ju faktiskt så, det har berörts av flera talare förut, att personen i fråga gjort sig känd på många sätt genom sin duglighet. Detta är tillräckligt påvisat redan, varför jag icke skall ingå på den saken.

Herr Lindvall nämnde något om en liknande anställning eller personlig tjänst i generalpoststyrelsen och sade, att denna alldeles icke kunde jämföras med det förevarande fallet. Jag är av en annan mening. Visserligen äro befattningarna icke likartade, men den stora förmågan fanns ju på båda hållen, och därför anser jag, att när man kunde premiera förmågan i det ena fallet, något som ju var riktigt, man också i det ifrågavarande fallet skulle kunna göra det.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till den av oss avgivna reservationen till förmån för Kungl. Maj:ts proposition och om avslag på utskottets hemställan.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! Jag har uppkallats av de uttalanden, som gjorts här av flera talare och som jag tror varit mera föranledda av känslöstämningar än av verkliga sakskäl. Att en person, som varit sjöman och vaktmästare och som saknar boklig lärdom, kan svinga sig upp till en sådan ställning, är ju beaktansvärt, och denne bör man ju alltid ge sitt erkännande åt. Men det har man enligt min mening också gjort, när han nu kommit upp till en inkomst av 3,400 kronor utom krigstidstillägg och sålunda torde sitta med en inkomst på omkring 5,000 kronor. Men att detta är en merit, när det gäller att flytta upp honom till ordinarie tjänst, det kan jag för min del icke fatta.

Jag var en av de sakkunnige, när det gällde att sammanslå överstyrelserna, och då gingo vi igenom de olika styrelserna och alla där befintliga tjänster. Men icke ett ord nämndes då om denne man, och dock gjordes denna utredning så nyligen som förra hösten. Det var därför en fullständig överraskning för mig, när det nu kom en framställning från överstyrelsen genom Kungl. Maj:t med begäran om att han måtte uppflyttas på ordinarie stat. Han har varit anställd sedan 1914, alltså i 4 år och litet in på det femte. Är verkligen hans tjänst så betydelsefull under dessa 4 år, att den kan berättiga honom till uppflyttning på det sätt som här föreslås?

Man säger, att en sådan princip förut tillämpats i generalpoststyrelsen. Jag känner till det där; man bygger på en princip, som framkommit i ett obehågat ögonblick. Om kammaren går med

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

på denna framställning, så blir det ett ytterligare skäl att nästa gång säga: Så har det varit i poststyrelsen och så i överstyrelsen; därför böra vi fortsätta även i detta fall.

Nu säger herr Edbom, att det egentligen icke så mycket är det ekonomiska det här är fråga om, ty denne tjänsteman får blott 100 kronor mera enligt förslaget. Nej, det är alldeles riktigt, utan det är principen det här gäller. Jag tror, att man skall vara något mera försiktig i riksdagen, när man inför dessa personliga tjänster gång efter annan. För att uppföra någon till ordinarie tjänst i staten få vi icke för mycket låta känslösynpunkter och andra skäl än rent sakliga spela in.

Man framhåller också, att det nu blivit så mycket mera att göra i överstyrelsen dels genom fortsättningsskolornas införande och dels genom sammanslagning av de båda förutvarande överstyrelserna, så att en sådan man behöves. Ja, hade nu dessa skäl varit vägande, skulle väl denna sak kommit fram, redan när de sakkunnige genomgingo de olika staterna och undersökte behovet på detta område. Då var det fråga om en person, som suttit såsom extra i flera år, och beträffande honom yrkade jag inom de sakkunnige, att han skulle uppflyttas till ordinarie. Då jag emellertid ej fick stöd härför lät jag mina synpunkter fara och han fick stå kvar såsom extra. Nu har Kungl. Maj:t i sin proposition om överstyrelserna tagit upp denna tanke, och mannen är numera ordinarie.

Det finns sålunda icke något verkligt skäl, som talar för att göra den man som det här gäller till ordinarie, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Waldén: Herr talman! Jag kan icke underlåta att uttala någon förvåning över den siste ärade talarens ståndpunkt i denna fråga, då han gjorde gällande, att man icke skulle få låta känslösynpunkter vara på något sätt avgörande eller spela in för mycket. Vi hade nyss en annan fråga, men där spelade herr Bengtsson i Norup på känslösträngarna i synnerligen hög grad.

Det är nog sant, som herr Bengtsson anförde, att man, då man gjorde upp den nya staten för skolöverstyrelsen, icke gjorde någon framställning om att ifrågavarande person skulle uppflyttas på ordinarie stat. Men detta är ju helt naturligt, att då det gällde att göra upp den ordinarie staten, man icke ville blanda in där ett exceptionellt fall, som på sin höjd kan förekomma en gång vart tionde eller tjugonde år. Överstyrelsen kunde naturligtvis icke taga upp detta i den ordinarie staten utan måste behandla detta alldeles speciella fall på det sätt som här skett. Jag tycker, att herr Bengtsson ser denna fråga väl mycket formalistiskt. Han säger, att vi skola taga hänsyn endast till meriterna, och därmed menar han väl uteslutande de formella meriterna. Jag tror, att det är de reella meriterna, som i detta avseende böra vara de mest vägande, och därför kan jag icke finna annat än att kammraen har all anledning att taga Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vet också själv genom den personliga beröring jag vid nå-

got tillfälle haft med denna person, att han är synnerligen duglig och lämplig just för det arbete det här är fråga om att han skall utföra. Särskilt när det gäller att göra statistiska och förberedande utredningar inom överstyrelsen — och de förekomma i stor mängd — behövs det en sådan kraft, och om han nu icke anställs såsom ordinarie och kanske därför avgår, så dröjer det icke länge, förrän man måste inrätta en ordinarie befattning med betydligt högre lön. Då kan det nog hända, att den nye innehavaren har de formella meriterna, men det är icke säkert, att han har de reella i så hög grad, som denna person har.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kristensson: Det var med stort intresse jag åhörde herr Bengtssons yttrande. Jag väntade, att från det hållet få konstaterat, att denna manns befattning inom överstyrelsen skulle för framtiden vara obehövlig, på grund av att arbetet där framdeles komme att minskas. Men såvitt jag kunde höra, var herr Bengtsson i Norup icke i tillfälle att påpeka något sådant. Det är ju för övrigt helt naturligt, då var man vet, att arbetsbördan inom den styrelsen i stället för att minskas tvärtom ökas genom utvecklingens egen inneboende kraft och icke minst på grund av ett tämligen enhälligt uttalande av denna kammare för ett par år sedan om en betydlig utvidgning och förbättring av de 2,500 folkskolor, som finnas i detta land.

Då det nu förhåller sig på det sättet, att denna manns arbete i överstyrelsen icke kommer att i en framtid minskas, så reduceras frågan enbart till just det förhållande, som herr Bengtsson vidrörde, nämligen att folkskolöverstyrelsen i föl i samband med sammanslagningen av de båda överstyrelserna icke tog upp denna fråga. Och för den skull böra vi enligt herr Bengtssons åsikt icke nu gå till beslut i denna fråga. Men det är väl ändå att intaga en allt för formalistisk ståndpunkt. Förhållandet är ju det, att mannen visat sig duglig, och detta icke bara under de fyra år han suttit i folkskolöverstyrelsen. Jag ber att få påpeka, att det var redan dessförinnan, som man upptäckte honom i dessa stora undervisningskommittéer, som då funnos. Då kom man underfund med, att man lika väl kunde sätta denne vaktmästare att bearbeta det statistiska materialet som att skaffa dit aktuarier från olika styrelser. Det var där hans mycket egendomliga begåvning på detta område först blev känd, och det var därifrån folkskolöverstyrelsen fick höra talas om honom. Då sedan överstyrelsen skulle inrättas, var folkskolöverstyrelsen mycket angelägen att förskaffa sig denne man, men har ju icke haft någon annan möjlighet att bereda honom en fast anställning än att vädja till Kungl. Maj:t och riksdagen.

Frågan är blott den: Skall andra kammaren, blott och bart på den grund att denne man icke varit i tillfälle att i sin ungdom förskaffa sig examensmeriter, vägra honom fast anställning, då han har både de erforderliga kvalifikationerna för den befattning det här är

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

Ang. en personlig tjänst hos skolöverstyrelsen.

(Forts.)

fråga om, och denna befattning är för framtiden behöfvlig och redan i praktiken inrättad?

Herr talman, jag ber fortfarande få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen, och detta gör jag icke på grund av känsluskäl utan av rena rättfärdighetsskäl.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande vote-ringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, bifaller Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 94 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

§ 13.

Ang. arvods-förhöjning för viss hos riksdagen anställd personal.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 50, med förslag angående arvods-förhöjning för viss hos riksdagen anställd personal. Därvid yttrade:

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Det ärende, som här föreligger till avgörande, är av den art, att det är mindre angenämt att yttra sig om detsamma, men jag har ej velat underlåta att begära ordet för att något fästa kammarens uppmärksamhet på in-
nebördens därav.

Vid genomläsandet av detta bankoutskottets memorial har jag frågat mig, om icke vissa av de här föreslagna arvodena äro väl högt tilltagna. Jag kan så väl förstå utskottet, när det säger i sitt tillstyrkande, att »det är med tvekan, som utskottet funnit sig böra tillstyrka en så avsevärd förhöjning, som här ifrågavarande förslag innebär». Vad jag dock icke förstår, utan önskar att från utskottet få någon klarhet om, det är, vilka omständigheter det är som utskottet talar om och vilka omständigheter det är som för utskottet haft den kraftiga verkan, att utskottet låtit tveksamheten fara och i huvudsak tillstyrkt bifall till det föreliggande förslaget. Om nu de föreslagna arvodena varit avsedda att vara definitiva, så kanske

det icke varit så mycket att säga om desamma. Men de äro långt ifrån definitiva, utan det ursprungliga förslaget innebär att på dessa arvoden skall komma ett dyrtidstillägg, uppgående till 66 $\frac{2}{3}$ %. Genom detta skulle månadslönen för vissa befattningshavare här vid riksdagen gå upp till 1,700 kronor. Även med erkännande av det svåra och maktpåliggande arbete, som utföres av riksdagens tjänstemän, kan man fråga sig, om man icke tilltagit väl mycket i detta fall. Då härtill kommer, att flera av dessa tjänstemän, som jag förmodar, samtidigt ha att uppbära sina avlöningar som statstjänare, så stiger månadsinkomsten ganska avsevärt, och det blir en hög avlöning som kommer att utgå av statsmedel. Om nu dyrtidstillägg skall komma att utgå, bör utskottet, då det kommer att ta ställning därtill, enligt min uppfattning åtminstone, tillse, att det icke blir ett dubbelt dyrtidstillägg på så sätt, att det blir tillägg både på arvodet av tjänsten i riksdagen och på lönen som statstjänare. Även vill jag väjda till utskottet, att, då det kommer att ta ställning till frågan om dyrtidstillägg, det må pröva denna fråga på sådant sätt, att man kan vara tillfredsställd på alla håll.

Ang. arvods-
förhöjning för
viss hos riksdagen
anställd
personal.

(Forts.)

Herr talman, jag skulle helst sett, att vid avgörandet av denna arvodesfråga man även samtidigt hade haft förslag framme om dyrtidstillägg. Nu lär det icke vara möjligt här i kammaren att få majoritet för en återremiss till utskottet, så att riksdagen skulle kunna behandla dessa frågor samtidigt, och därför vill jag underlåta att göra något dylikt yrkande. Jag har endast med detta mitt anförande velat ge till känna, att det finns en mening, som jag förmodar att jag icke är alldeles ensam om, att vad som här blivit av utskottet föreslaget är högt, ja ganska högt tilltaget.

Herr Kristensson: Herr talman! Den föregående ärade talaren riktade en interpellation till utskottet, som jag naturligtvis anser, att talaren har full rätt att här få besvarad. Innan jag emellertid ingår härpå, så vill jag säga, att i bankoutskottet ha vi en hel massa ärenden, som äro av mycket ömtålig natur, och till dessa ärenden hör framför allt varje bestämmande om avlöning, pensionering och tjänstgöringsförhållanden för den personal, som är anställd direkt hos riksdagen eller hos riksdagens egna verk, riksgäldskontoret och riksbanken, ävensom hos justitieombudsmannen och militieombudsmannen m. fl., just därför att vi ha dessa personalgrupper alldeles inpå oss och även på grund därav, att förslag om löneförhöjningar och förändringar av övriga hithörande bestämmelser komma just från riksdagens egna delegationer. Det är därför, som herrarna förstå, icke med precis samma känslor man behandlar dessa framställningar, som man behandlar kungl. propositioner, som dock i förhållande till riksdagen ju betraktas med större avståndstagande efter gammal hävdvunnen tradition. Den ärade interpellanten kan måhända i detta, om han så vill, inlägga en viss förklaring till, varför utskottet »med avseende å föreliggande omständigheter dock ansett sig böra», som det heter, »i huvudsak tillstyrka bifall till förslaget». Det gäller nämligen här en framställning av riksdagens herrar tal-

Ang. arvods-
förhöjning för
viss hos riks-
dagen anställd
personal.

(Forts.)

män, riksdagens herrar utskottsordförande och riksdagens herrar kanslideputerade, och det kan icke vara trevligt för dessa att bli, som det heter, desavouerade av utskottet.

Det är dock icke enbart med hänsyn härtill, och jag vill säga icke framför allt med hänsyn därtill, som utskottet ansett sig böra intaga den ställning som det gjort, utan utskottet har provat detta ärende ur rent sakliga synpunkter och därvid funnit, att det verkligen äro förebragta så pass bärande skäl, att utskottet böjt sig och gått in på dessa avsevärda löneförhöjningar just med hänsyn till möjligheten för utskottsordförandena och för dem som tillsätta riksdagens personal att få fullt kvalificerade krafter på de i många avseenden svårarbetade fält, som det här gäller att besätta.

Den föregående ärade talaren har rätt uti att det är betydligt svårt att bedöma denna sak, därför att den måste på sätt och vis sammankopplas med dyrtidsfrågan, och denna har av omständigheternas makt genom de beslut, som fattats av det särskilda utskott, som ju haft att besluta om dyrtidstillägget det sista året, kommit på sätt och vis i baklås. Det är nämligen så, att för 1918 gäller den bestämmelsen, att en person i statens tjänst icke får från två håll uppbära dyrtidstillägg. Men det särskilda utskottet gjorde det undantaget i föl, att riksdagens egna tjänstemän, som voro anställda här i riksdagen under riksdagstiden, dock skulle få från riksdagen uppbära ett visst dyrtidstillägg även på sin avlöning där, oavsett om de från annat håll i statens tjänst finge uppbära dyrtidstillägg eller icke. I år har riksdagen beslutat, att $\frac{2}{3}$ av det arvode, som gällde vid riksdagens början, skall utgå som provisoriskt dyrtidstillägg. Därigenom ha vi varit bundna i utskottet och äro det även i riksdagen, ty man kan väl rimligtvis icke nu komma och begära, att tjänstemännen skola komma och betala tillbaka vad de under föregående månader uppburit som dyrtidstillägg. Men då herr Lindqvist nämnde siffran 1,700 kronor, så vill jag säga, att den är felaktig. Ty det är satt en maximigräns härvidlag; det är icke $\frac{2}{3}$ av hela arvodet, utan $\frac{2}{3}$. dock högst 9 kronor per dag. Således kan det aldrig bli mer än 9×30 per månad, eller 270 kronor i månaden, i dyrtidstillägg.

Nu har icke utskottet fattat definitivt beslut i fråga om dyrtidstillägget för riksdagspersonalen. Jag kan därför icke härvidlag säga, hur det kan komma att bli, och jag har ej heller rätt att tala om, hur utskottet sannolikt kommer att ställa sig härvidlag. Men jag vill dock förbereda på det, att utskottet har inför de höga löner, som uppstå om man sammanslår dyrtidstillägget från den rena stats-tjänsten och arvodesförhöjningen och dyrtidstillägget härifrån, gjort allt vad utskottet kan för att få ett förslag som minskar vad som förut har utgått. Och då den ärade talaren får se vårt förslag, hoppas jag, att han skall komma att ge utskottet det betyget, att det äminstone i den vägen ärligt försökt att göra vad göras kan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, sådan den här föreligger. Jag tror, att som saken ligør det icke är något annat att göra för dagen än att taga detta utlåtande

Utskottet har på ett par punkter jämkat på förslaget dels med hänsyn till de faktiska upplysningar som utskottet inhämtat, och dels också med hänsyn till de förhållanden som i övrigt inverkat, och jag tror att utskottet därvidlag har kommit till ett rättvist resultat, rättvist såsom det erkännes både från tjänstemännen själva och även från andra håll.

*Ang. arvods-
förhöjning för
viss hos riks-
dagen anställd
personal.
(Forts)*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande ändring i 2 kap 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

*Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.*

Genom en den 14 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 224, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

innefattande ändring i 2 kap. 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

Härigenom förordnas som följer:

Vad i 2 kap. 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgas utgöre ej hinder att vid upplåtelse av jord på arrende för kronans räkning arrendatorn tillförbindes att efter uppsägning avstå fastigheten eller del därav, där Konungen det påfordrar för områdets användande till sådant eget hem, för vars förvärvande egnahemslån kan utgå. Avträdes område enligt vad nu är sagt, njute arrendatorn skadestånd. Utgör området endast en del av fastigheten, njute han ock skälig nedsättning i arrendeavgiften samt vare, om ej minskningen i fastighetens ägor är av allenast ringa betydelse, berättigad att uppsäga arrendet; dock må ej uppsägning ske efter det ett år förflutit från det området avträddes.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Ernst A. Lindblad, Boberg* och *Andersson* i Knäppinge, vilka inom utskottet yrkat, att lagen måtte erhålla följande lydelse:

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

Härigenom förordnas som följer:

Vad i 2 kap. 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgas utgöre ej hinder att vid upplåtelse av jord på arrende för kronans räkning arrendatorn tillförbindas att efter uppsägning avstå en eller flera delar av fastigheten, dock i fråga om åkerjorden endast mindre väsentliga sådana och sammanlagt högst en tredjedel av åkerarealen, där Konungen det påfordrar för områdets användande till sådant eget hem, för vars förvärvande egnahemslån kan utgå. Avträdes område enligt vad nu är sagt, njute arrendatorn skadestånd jämte skälig nedsättning i arrendeavgiften samt vare, om ej minskningen i fastighetens ägor är av allenast ringa betydelse, berättigad att uppsäga arrendet; dock må ej uppsägning ske efter det ett år förflutit från det området avträddes.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919; samt

av herr *Magnusson* i Kalmar beträffande viss del av utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Andersson* i Knäppinge: Herr talman! Då jag jämte två av utskottets ledamöter undertecknat en reservation här, så ber jag att få nämna några ord.

Meningen med detta utskottets förslag till lagstiftning är tydligen att försöka åstadkomma möjlighet att från kronoarrenden under arrendetiden avsöndra egna hem i ganska stor omfattning. Detta utskottets utlåtande och beslut ha vi reservanter icke kunnat vara fullt med om. Vi ha icke funnit de skäl, som blivit framlagda här för att på det sättet inskränka nyttjanderättshavarens rätt till egendom under den tid som den varit till honom upplåten, vara med rättvisa och billighet överensstämmande. Det skäl, som är angivet för detta utskottets förslag, är det, att det skulle tagas en väsentlig hänsyn till att »jordkolonisationen bör kraftigt befrämjas». Detta skäl anse vi icke vara så bärande, att man därför kan riskera kronans intressen härvidlag, såtillvida nämligen att de arrenden som av en kronoegendom vid arrendeupplåtelse betingas givetvis måste menligt påverkas därav, att arrendatorn icke kan känna sig övertygad om, huru lång tid han verkligen kommer att inneha nyttjanderätten till egendomen. Ty detta måste med all sannolighet kraftigt inverka på arrendatorn att ej vilja betala ett fullständigt arrende, och således kan icke kronan i det hänseendet bli så tillgodosedd som det bör bli ifråga om arrendebeloppets storlek.

För övrigt anser jag för min del, att det här uttrycket, som jag särskilt fäst mig vid, nämligen att jordkolonisationen skall kraftigt befrämjas, kan i sin tillämpning även vara förenat med sina vanskligheter. Om vi tänka oss dessa kronoegendomar uppdelade i små egna hem, så kan det enligt mitt förmenande icke bli så lyckligt. Syftet med bildandet av egna hem bör enligt mitt för-

menande vara det, att det bildas sådana jordbruk, som kunna underhålla sina besittare och innehavare, så att de där kunna ha en fullständig och nöjaktig levnadsstandard. Det blir emellertid icke på det sättet, om det i bredd med varandra uppstår en massa småbruk, som knappast kunna lämna nödortfittigt underhåll för familjemedlemmarna. Ändamålet med egnahemsbildandet tror jag således blir förfelat, om man kommer in på den vägen att stycka kronoegendomar i syfte att befrämja jordkolonisationen. Men väl anser jag, att det kunde vara riktigt, att vissa egna hem därifrån kunde få försälgas och utbrytas, och således bör man inskränka lagen i den riktning, som vi gjort i vår reservation, nämligen att kronoegendomarna till en viss del skulle få styckas och egna hem avsevärt därifrån, om dessa egendomar erbjuda en synnerligen lämplig plats därför.

Ang. ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.
(Forts.)

Detta är egentligen skälet, varför vi hava reserverat oss. Vi ha icke ansett, att det kan vara riktigt att införa en sådan laglig bestämmelse, att en arrendator, när det faller kronan in, kan bliva uppsagd från nyttjanderätten av egendomen i dess helhet. Det kan som jag förut sagt, icke vara ekonomiskt fördelaktigt för kronan att ha sådana bestämmelser i kontrakten, då den skall utarrendera sina egendomar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som vi hava avgivit, så att lagförslaget skall fastställas såsom i densamma är angivet, nämligen att avseväring endast får ske av en eller flera delar av en fastighet, dock högst till en tredjedel av åkerarealens storlek.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Magnusson i Kalmar: Det föreliggande utskottsutlåtandet såväl som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet är som bekant tillkommet till följd av en riksdagens skrivelse av den 12 juni 1918. Syftet med denna kungliga proposition och även med utskottsutlåtandet är att tjäna ett stort socialt ändamål, nämligen att bereda möjlighet för skapande av egna hem, icke blott, som den siste ärade talaren sökte göra gällande, för jordbruksändamål utan även för bostadsändamål. Det är syftet med såväl Kungl. Maj:ts proposition som med utskottets utlåtande.

Ingen kan förneka, att icke vissa svårigheter äro förknippade med att under arrendetiden åstadkomma upplåtelse av utarrenderade kronoegendomar för detta syftemål, d. v. s. att skapa egna hem. Det har ju inträffat fall att, då uppgörelse skulle träffas med arrendatorn i fråga om avstående av en viss del av området för egna hem, denne begärde så mycket i gottgörelse för avträdelser, att ingen uppgörelse kunnat komma till stånd och därmed ej heller några egna hem. Det är för att motverka detta förhållande, som man har föreslagit, att även under arrendetiden arrendatorn skulle

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

vara förpliktigad att avstå en viss del eller, om så behövdes, hela området för ifrågavarande syftemål.

Jag skall också be att få erinra om att det icke är avsikten att tillämpa lagen på redan ingångna arrendeavtal, utan alldeles själf-fallet kommer den endast att träffa de arrendeavtal, som komma att upprättas, sedan lagen fått giltighet. Dessutom avser ju lagen att giva ersättning i form av skäligt skadestånd åt arrendatorerna vid en sådan avträdelse. Man kan sålunda säga, att alla rättvisa och tillbörliga hänsyn äro tagna till arrendatorn, då det gäller en sådan avträdelse.

Nu framhålla reservanterna, att man skulle kunna gå en annan väg, då det gäller att främja detta syfte, nämligen att upplåtelsen till arrendatorn skulle ske på mindre tid än vad som nu är fallet, alltså på 10 i stället för på 20 år. Åtskilliga sakkunniga, som hava hörts i denna sak, ha haft den uppfattningen, att ett sådant för-faringssätt med en tioårig arrendetid, skulle verka lika eller mera otillfredsställande än vad det ingripande, som nu är föreslaget, kommer att verka. Vill man således främja och tillvarataga arren-datorernas speciella intressen, tror jag icke, att man gör det genom att sätta arrendetiden kortare än vad för närvarande är fallet.

Jag har, herr talman, biträtt utskottets förslag, men jag har också till detsamma fogat en reservation, som avser viss del av motiveringen. Det är nämligen den del av utskottets motivering, som innefattas i tredje stycket på sidan 2. Det är ju nämligen så, att, såsom jag kunnat förstå propositionen, syftar den till att såväl delar som hela området av en utarrenderad kronoegendom skall kunna tagas i bruk under arrendetiden för allmänt ändamål eller för upplåtelse till egna hem. Jag finner emellertid, att utskottet i sin motivering i detta stycke i viss mån har velat begränsa möj-ligheten för tillgodoseendet med hela området. Utskottet säger näm-ligen:

»Det torde kunna invändas, att även om sociala hänsyn må berättiga till beredande av möjlighet till visst intrång på förvärvat nyttjanderätt till kronoegendom, därav ej obetingat borde följa, att man bör utsträcka otryggheten av arrendatorns ställning därhän. att han skall vara underkastad äventyret att gå förlustig nyttjande-rätten i dess helhet.»

Ja, men det är ju det, som Kungl. Maj:t syftar till, nämligen att hela området skall, om så är behöfligt, som förut nämnts, för allmänna ändamål eller för egnahemsändamål, kunna avträdas, naturligtvis mot skadestånd o. s. v.

Det är med den uppfattningen, herr talman, som jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag, dock så att tredje stycket på sidan 2 i utskottets motivering måtte utgå.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, avser detta förslag att undanröja det hinder, som finnes i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, så

att kronan i kontrakten med dess arrendatorer skall äga att förbehålla sig rättighet att övertaga hela fastigheten eller del av densamma under arrendetiden, i och för grundläggande av egna hem. Före den nuvarande lagen av år 1907 fanns intet hinder för att införa en sådan bestämmelse i kronans arrendekontrakt, men genom den nuvarande nyttjanderättslagen uppstod sådant hinder, ty enligt denna får icke jordägare intaga en bestämmelse i arrendekontraktet av den beskaffenhet, att han under arrendetiden kan komma att lagligen förfoga över egendomen.

*Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)*

Nu är skiljaktigheten mellan reservanternas och utskottets ställning icke av så väsentlig betydelse. Vad utskottet i likhet med den kungl. propositionen vill, är att i händelse så skulle vara lämpligt för egnahemsbildningen, staten skulle kunna återtaga ända till hela egendomen samt utlägga den till egna hem, under det att reservanterna vilja begränsa denna kronans rätt till viss del av fastigheten. Det är riktigt, som här anmärkts, att den skrivelse, som avläts förra året — ty, som vi erinra oss, avlät riksdagen en sådan skrivelse — var icke så lagd, att avträdelsen kunde tänkas omfatta hela egendomen. Man finner emellertid, att, om man skall göra en begränsning, måste den bliva helt godtycklig. Vi finna också i det förslag, som framlagts av reservanterna, att de fått yxa till en begränsning, som väl näppeligen kan sägas hava tillkommit på några rationella grunder. De hava huggit till med en tredjedel av åkerarealen, och man måste då fråga sig, varför man valt just denna tredjedel. Det bör ju dock finnas en möjlighet att kunna ta det hela, i den händelse att man först genom detta kan åstadkomma det syftemål, som man inriktar sig på.

Jag vill icke nu uppta någon diskussion med herr Andersson i Knäppinge angående lämpligheten av egnahemsbildning i större kolonier eller icke. Det kan man ju knappast anse detta tillfälle lämpat för. Men man kan väl dock icke säga som herr Andersson i Knäppinge, att icke genom kolonisystemet fullt självständiga småbruk kunna erhållas. Det beror ju endast på i hur stora eller små delar man företar uppdelningen av egendomen.

Utskottet har i sista stycket av sitt utlåtande uttryckligen sagt till, att man förutsätter, att den rätt, som kronan förbehåller sig, skall användas med försiktighet. Det framhålles, att, i den händelse att man företar inskränkningar och minskningar bör det ske med försiktighet och i den händelse att man går till den mest vittgående åtgärden att taga hela egendomen, bör det vara synnerligen starka skäl, som föranleda därtill. Jag tror därför, att utskottet, i vad på det ankommer, sett till, att arrendatorernas ställning skall bliva så litet oroad som möjligt. Man får ju också erinra sig, att för varje intrång, som göres, kommer fullt skadestånd att lämnas arrendatorn.

Vad vidare beträffar den reservation, med avseende å motiveeringen, som herr Magnusson i Kalmar avgivit, och som han nu försvarat, vill jag påpeka, att det stycke, som han angrep, nog icke innefattar det, som han tycktes vilja däri inlägga. Det avser

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

icke alls att förorda någon inskränkning i det resultat, vartill utskottet och Kungl. Maj:t vill komma. Det är endast ett påstående, som icke kan av någon jävas, att det av den omständigheten att man har rätt att ta en del av en fastighet icke också bör obetingat följa, att man bör få rätt att taga den helt och hållet. Det är en sanning, som väl icke någon och icke heller reservanten kan jäva. Man behöver visserligen icke säga ut alla sanningar, men här står den i alla fall. Om den tages bort, kommer det att alldeles förstöra sammanhanget i hela den föreliggande motiveringen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med motivering.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr vice talman, mina herrar! Den föreliggande frågan är ju svar på en skrivelse, som riksdagen i fjol avlät till Kungl. Maj:t rörande detta ämne. Jag tror att jag var den ende, som då yttrade mig i frågan här i kam-maren.

Det kan man inte komma förbi, att det är rätt många intressen, som kollidera på den här punkten. Å ena sidan är det naturligt, att staten, när den så starkt understödjer egnahemsrörelsen, också vill skapa möjlighet för densamma att erhålla jord. Det är alldeles i sin ordning, att så bör det vara. Men här är också å andra sidan naturligt, att arrendatorerna utav kronodomänerna önska behålla den jord, de arrenderat; och så tillkommer ett tredje intresse, som man inte det minsta tyckes reflekterat på varken i utskottets utlå-tande eller i den kungl. propositionen, nämligen att det bör ju vara en statens uppgift att hålla uppsikt över, att statens domäner bli brukade på det bästa sättet.

När vi då se till, huruledes man skall kunna förena dessa tre synpunkter, så vill jag erinra, hurusom jag redan i fjol tillät mig uttala, att jag trodde det vara absolut nödvändigt, att, innan man beslutar sig för att göra ett sådant undantag i arrendekontrakten för kronans domäner, man vid värderingen — den här föregående tjuguarvärderingen av arrendet — bestämde och fixerade, vilka områden av en kronodoman som kunna på det sättet få avskäras under arrendeperioden. Eljest är det naturligtvis alldeles omöjligt vare sig att tillfredsställande beräkna, hur mycket hus bör vara på den jord, som blir kvar, eller att över huvud taget sköta denna jord. Ty ingen människa kan, åtminstone ej där det bedrivs ett intensivt jordbruk, sköta detta utan att ha en viss skiftesgång på detsamma. Hugger man en bit här och en bit där under arrende-tiden, har man därmed totalt omöjliggjort att få bästa möjliga re-sultat av jordens skötsel, och det bör naturligtvis staten liksom andra jordägare också se till att den får.

Jag finner, som sagt, icke det minsta spår av, att någon hän-syn tagits till den här åskådningen, och då får jag fråga: är det verkliga meningen, att man skall utan vidare bestämma i kontrak-ten, att man kan plocka den ena biten då och den andra biten då

av en utarrenderad kronodomän, för att därav bilda egna hem? *Ang. ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.*
 Det tror jag vore synnerligen olyckligt.

Det är nämligen ändå så, att staten får väl en liten smula tilllämpa samma principer för sig själv såsom jordägare som den fordrar av andra, och då ha vi ju redan nu i lagen bestämt, att en enskild jordägare får icke insätta en sådan bestämmelse i arrendekontraktet, finnes en sådan är den ju utan kraft och verkan. För öfrigt har ju regeringen i de riktlinjer, som den nytillsatta jordkommissionen fått, givit denna kommission även i uppdrag att framkomma med förslag, som skulle avse att stärka arrendatorernas ställning i allmänhet. Jag har svårt att se, huru detta egentligen skulle kunna gå i hop, om man fattar det här förslaget rent efter ordalydelsen; men i detta fall som i allt annat beror så oändligt mycket på, hur saken tillämpas i praktiken. Då synes det åtminstone, som om utskottet har själft pekat på, att det får ske med varsamhet och betänksamhet, och jag skulle vilja tillägga, att det bör även ske med förutseende, när dessa nya arrendekontrakt skola uppgöras.

Jag tror nämligen att det för statens egen skull och ävenså för arrendatorernas blir till minsta skada, om staten återtog hela arrendet, ty då finge arrendatorn skadestånd, och då blir saken uppgjord. Men det är just detta småplockande oupphörligt under kontraktstiden, om icke någon bestämd gräns sättes därför redan vid kontraktets ingående eller arrendetidens början, som jag tror blir synnerligen olyckligt.

Nu ha de tre reservanterna kommit med någonting sådant, som att det skall bestämmas ett maximum av en tredjedel. Det är naturligtvis svårt att säga något sådant såsom ett allmänt läge för alla domäner i vårt land. Jag tror, att det icke precis är så lätt att få någon medelsiffra i det fallet, och säkerligen blir den inte lämplig att använda överallt.

Det är därför jag velat göra detta uttalande, då jag förmodar, att denna bestämmelse väl kommer att få kompletteras av Kungl. Maj:t till domänstyrelsen i fråga om vad som egentligen skall göras med den här saken. Och jag antar, att domänstyrelsen väl ändå gör så mycket, att den en liten smula ser till, vad värde det som yttrats här i riksdagen möjligen kan ha, eftersom frågan ligger så, att lagen, såsom jag tror, kommer att antagas.

Jag har endast velat göra detta uttalande, då jag icke vågar göra det uttalandet, att reservanternas förslag är i allo praktiskt.

Herr Nilsson i Tånga: Herr vice talman! Det här föreliggande förslaget till ändring i arrendelagen avser ju, som man finner, att bereda möjlighet för kronan att under löpande arrendeperiod kunna disponera över sina jordegendomar för egnahems bildande eller annat dithörande ändamål. Förslaget är föranlett av en framställning från riksdagen i det syftet.

Jag hade för min del redan, då denna riksdagskrivelse avläts, synnerligen starka betänkligheter mot att slå in på den väg,

Ang. ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. (Forts.)

som man då gjorde, och de betänkligheterna ha inte alls blivit hävda sedan dess.

Det må nu vara sant, jag erkänner det villigt, att den nuvarande ordningen medför en hel del olägenheter. Den medför givetvis den olägenheten, att, om ett behov för egnahems bildande yppar sig på en viss trakt eller beträffande en viss kronoegendom, och denna är utarrenderad under så lång period som tjugu år, kronan icke under tiden kan komma åt egendomen. Det måste ju medgivas vara en olägenhet; men jag tror dock, att med god vilja skulle man även med de nuvarande bestämmelserna kunna råda bot på olägenheterna, om man nämligen ville ge den lokala domänförvaltningen och de i arrendets uppskattning deltagande personerna ett *bestämt åläggande* att vid arrendeuppskattningen taga *under noggrann prövning*, huruvida det föreligger sannolikhet för att egendomen helt eller delvis, med hänsyn till sin belägenhet, jordens beskaffenhet m. m., kan tänkas komma att tagas i bruk för egnahem, småbruk el. dyl. Kommer man till det resultat, att det föreligger sannolikhet för att egendomen i fråga i en nära liggande framtid kan behöva disponeras för sådant ändamål, då kunde man utarrendera den kronoegendomen för en kortare period. Då slapp man de olägenheter, som givetvis måste vara förbundna med att få in en sådan generell bestämmelse i arrendekontrakten, som att arrendatorn skall vara pliktig att när som helst avträda egendomen, om kronan så påfordrar; ty det ligger ju ändå i öppen dag, att när en sådan bestämmelse kommer in i arrendekontraktet, kommer den att verka i hög grad förlamande för kronoarrendatorerna.

Det är uppenbart, att om en person på arrende innehar en egendom och det är stipulerat i kontrakt, att jordägaren när som helst kan slå ned på honom och fordra, att han skall avträda egendomen, den jordbrukaren måste komma att förlora all lust att vidtaga grundförbättringar å jorden. Han måste sakna all lust att över huvud taget bedriva ett rationellt jordbruk å denna egendom. Varje lantman vet att rationell drift vid ett jordbruk, det ställer man inte till med i en handvändning, det måste göras på lång sikt, det behöves lång tid innan det kan bli något tillfredsställande resultat. Om det hotet svävar över huvudet på arrendatorn att han när som helst kan förpliktas att avträda egendomen, måste detta under alla omständigheter verka förlamande, det kommer man ändå icke ifrån.

Nu kan visserligen invändas, att kronan skall lämna ersättning i det fallet, att kronan tar någon större eller mindre del av egendomen i anspråk. Det är ju sant, men den ersättningen kompenserar icke alla olägenheter, som måste bli förbundna med en sådan bestämmelse.

Jag har, som sagt, synnerligen stora betänkligheter mot att slå in på den vägen. Men såsom frågan nu ligger — riksdagen har ju begärt denna sak och vill ha den ordnad på detta sätt, och utskottet är ju nära nog enhälligt — och då jag, herr talman, icke heller kan biträda reservanternas uppfattning i frågan, skall jag

icke göra något yrkande, men jag har dock velat ge uttryck för mina mycket stora betänkligheter, att man slagit in på en sådan väg.

Jag är också övertygad om att detta sätt att gå till väga skall verka i högsta grad nedsättande på arrendepriiserna å kronans jord-egendom; statens valuta å sina jordegendommar är sannerligen allt annat än lysande och kommer givetvis att bli ännu sämre i fortsättningen. Indirekt kommer denna ändring i arrendelagen att verka på det sättet, att kronoegendomarna komma att skötas sämre, ty, såsom jag nämnde förut, har icke innehavaren utsikt att skörda frukten av det arbete, han lägger ned och som han oftast gör på mycket lång sikt, så måste detta verka därhän, att han icke får så synnerligen starkt intresse att vidtaga förbättringar eller över huvud taget driva ett rationellt jordbruk.

Men i det läge, som frågan för närvarande har, skall jag, herr talman, icke göra något yrkande.

Terr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Jag skall för min del ge herr Andersson i Knäppinge rätt i att egna hem böra vara så beskaffade, att de kunna föda sin man och ge honom en någorlunda anständig bärning. Men jag är å andra sidan också övertygad om, att just ifråga om de egna hem, som bildas på kronodomänerna, finns mycket goda utsikter, att den blivande brukaren skall kunna klara sig på den grund att han erhåller jorden till vida billigare pris, än vad fallet i allmänhet är när egna hem bildas av enskild jordägares mark. Därför tror jag, att herr Anderssons invändning i det här sammanhanget icke är motiverad, ty i allmänhet komma nog de jordbruk, som uppstå på kronans domäner, att bli bäst situerade.

Nu yttrade herr Olsson i Kullenbergstorp, att man borde ordna saken på det sättet, att redan vid arrendeuppskattningarna gjordes särskilda förbehåll i fråga om vissa delar av vederbörande domän, som eventuellt sedermera kunde komma att utskiftas till egna hem. Jag undrar, om det skulle vara någon vidare rekommendabel utväg, ty följden skulle då naturligtvis bli den, förmodar jag, att vederbörande arrendeinnehavare icke ägnade den jord, som han icke visste vilken dag han komme att mista, samma goda skötsel, som han skulle bestå övriga delar av samma egendom. Därför tror jag icke, att en sådan anordning skall verka precis i den riktning, som herr Olsson i Kullenbergstorp syntes ifrågasätta.

Det är ju alldeles klart, att för en arrendator innebär den ifrågasatta bestämmelsen vissa och mycket betydande olägenheter. men man får väl förutsätta, att en domänintendent icke skulle gå så opraktiskt tillväga, som herr Olsson i Kullenbergstorp synes förutsätta, nämligen att då och då med korta mellanrum hugga av en bit än här och än där av egendomen. Tvärtom bör han väl förfara

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

så, att han på en gång utskiftar de egna hem, som eventuellt kunna komma i fråga. Ty i annat fall kommer hans förfarande att stå i rak strid mot vad utskottet här har uttalat, nämligen att man skall tillämpa denna bestämmelse med varsamhet.

Den siffra, nämligen $\frac{1}{3}$, som reservanterna föreslagit skola få fränskiftas, är ju fullkomligt godtycklig. Jag kan icke se, att en sådan bestämmelse på minsta sätt skulle vara till gagn för vederbörande arrendator. Jag tror heller icke, att det finns någon fara för att ett bifall till utskottsförslaget som herr Andersson i Knäppinge förmenade, skall inverka på arrendatorernas vilja att betala fullt arrende, ty i allmänhet förhåller det sig så med kronans domänarrendatorer, att de ha synnerligen billiga arrendevillkor. Det kommer man bäst underfund med, om man får till uppgift att för statens räkning försöka återförvärva en sådan kronoegendom, och i det fallet kan man försöka var man vill, så stöter man överallt på alldeles samma förhållande, nämligen anmärkningsvärt billiga arrendevillkor med vilka kolossala avträdessummor motiveras. Därför kan man nästan säga, att oftast får staten knappast något arrende alls av sina egendomar, och förlorar åtminstone icke nämnvärt, om den säljer jorden billigt, ty den har sannerligen så låga inkomster av sina egendomar, att det icke är mycket att hurra för, när man tager hänsyn till den byggnadsskyldighet, som den har o. s. v.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Om från något enskilt håll en motion hade kommit om att en jordägare under löpande arrendetid skulle få taga en del av sin jord tillbaka från arrendatorn, skulle detta säkerligen ha åstadkommit ett härskrif från alla i hela kammaren, men då den jordägaren, som heter kronan, vill lagstifta, så att en jordägare skall kunna från en arrendator taga en tredjedel eller kanske mera under löpande arrendetid, då tycker man, att det är riktigt och rätt. Jag kan icke finna, att ett sådant resonemang har det allra minsta fog för sig. Varför ha vi i 1908 års arrendelag stipulerat, att en arrendator skall sitta fullkomligt trygg under löpande arrendetid beträffande den jordareal, som han arrenderar? Jo, därför att man vill åt en arrendator ge all den trygghet och all den hemkänsla, som är möjlig för honom att få. Är det nu meningen, att kronans arrendatorer skola komma i en helt annan och mycket sämre ställning än alla andra arrendatorer? Jag tycker tvärtom, att kronan, att staten, borde i det fallet vara mönstret för andra och icke föregå andra med ett så dåligt exempel, som här är föreslaget.

Hittills har det ju varit så, att kronans arrenden hava ansetts som synnerligen värdefulla, ty med den optionsrätt, som man haft, har ju arrendatorn med säkerhet kunnat förvänta, att han och hans barn skulle få sitta kvar på jorden, och därigenom har han känt sig ha hemortsrätt på platsen och har för den skull också kunnat

kosta på en hel del arbete på jorden. Han har kunnat uppföra en hel del byggnader, han har kunnat anlägga en trädgård och kunnat göra grundförbättringar, som han eljest under inga förhållanden skulle ha gjort. Man kan också påvisa, att hela kronodomänen på det sättet fått ett helt annat och mycket trevligare utseende, än som eljest skulle varit förhållandet.

*Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forta.)*

Vad tro herrarna, att nu blir följden av detta? Jo, följden blir, att ett otrygghetstillstånd uppstår för arrendatorn, så att han mister intresset för alla dessa överloppsarbeten, som man ju skulle kunna kalla dem. Det medför en otrygghet, som sannerligen icke vare sig den enskilde eller staten kan vara vidare betjänt med.

Jag skulle för min del helst vilja gå på avslag på hela utskottets betänkande, men då ingen gjort ett sådant yrkande förut, vill jag heller icke göra det. Jag vill dock säga, att den reservation, som är avgiven, sannerligen icke är stort bättre, ty den pekar uttryckligen på att staten skall under arrendetiden kunna taga intill en tredjedel, och just detta påpekande kan möjligen medföra, att det blir en viss praxis, att staten utan vidare skall taga en tredjedel. Det är synnerligen farligt.

Jag tror att det lämpligaste, om man skall göra någonting, är att gå på utskottets förslag men att då på ett tydligt och klart sätt understryka den passus i utskottets motivering, som säger, att man bör gå fram med försiktighet, och man bör särskilt lägga domänstyrelsen på hjärtat, att den vid upplåtelse av denna beskaffenhet under löpande arrendetid, verkligen iakttaga all den försiktighet och all den hänsyn, som arrendatorn verkligen kan ha rätt att fordra.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Erfarenheten har givit vid handen, att staten icke framträtt såsom någon vidare framstående jordägare, då det gällt jord, som brukats av arrendatorer; därför har man också önskat, att statens utarrenderade domäner skulle styckas, då just sådan jord, vore lämplig till egna hem. Men däremot såsom ägare av skogar, anser man, att staten är den lämpligaste, ty staten bör ha den ekonomiska kraften att kunna väl sköta och icke icke i förtid behöva skövla skogen. De medel, som inflyta för försäljningen av åkerjord, äro ju också avsedda att förstora statens skogsdomäner.

Emellertid har det visat sig, att arrendekontrakten i många fall hindrat denna egna hemsrörelse därigenom, att, då dessa statens domäner bortarrenderas på 20 år, under denna tid icke någon styckning kunnat äga rum, även om åtskilliga arbetare hava anmält sig att av dessa statens egendomar få egna hem. Detta var väl anledningen, varför riksdagen skrev till Kungl. Maj:t att få en ändring i arrendelagen, i vad den avser statens egendomar.

Av den föregående talarens yttrande kan man få den uppfattningen, att under nu pågående arrendetid staten skulle få rättighet att taga jorden från arrendatorn, men så är icke meningen,

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

endast vid nya kontrakts uppgörande, skall staten förbehålla sig denna rätt, och däri ligger ju en väsentlig skillnad. Härigenom förfalla de skäl för avslag, som den siste ärade talaren framhöll, då han jämförde staten och den enskilde jordägaren. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få uttala, att jag likaväl som den siste ärade talaren anser, att staten framför allt bör vara den, som upplåter jord till egna hem för småbruk. Det är icke så, att jag på något sätt vill lägga hinder i vägen för detta, men det är just frågan om sättet, varpå detta skall ske, som vi tyckas ha olika meningar. Jag kan ändå icke komma ifrån, att det är något ominöst, om staten för sig själv förbehåller en rätt, som den icke vill medge någon annan, d. v. s. om det är en enskild man, som äger jorden, får en sådan bestämmelse icke ingå i kontraktet.

Jag har nyss yttrat, att jag trodde, att det vore fördelaktigast, att man vid arrendevärderingen eller uppskattningen av arrendet klargjorde, huru mycket jord, som mest skulle kunna frantagas arrendatorn under arrendetiden. Nu sade herr Jönsson i Revinge, att han ansåg, att detta var ett mycket dåligt system, därför att arrendatorn då naturligtvis icke skulle bry sig om den delen av jorden utan sköta den dåligt — det förmodar jag åtminstone var herr Jönssons i Revinge mening — eftersom icke arrendatorn vore säker på att få behålla denna del. Herr Jönssons i Revinge eget förslag däremot skulle gälla hela arrendet. Då blir det ju samma historia, och då blir det ju ännu värre, ty då sättes ju hela domänen i samma situation, som herr Jönsson i Revinge nu ansåg, att en del kunde råka ut för. Jag tycker, att det vore rent ut värre.

Herr Jönsson i Revinge yttrade också, att naturligtvis skulle man icke taga en bit då och en annan då, utan det skulle ske på en gång under arrendetiden, men det är just, vad som nu sker, nämligen att man på en gång under arrendetiden, d. v. s. när arrendet ingås, bestämmer vad man skiljer ifrån kronans egendom. Nu kan det naturligtvis göras något lättare och bekvämare. Det tror jag är nödvändigt. Men däremot kan jag åtminstone icke av denna förändring i lagen läsa ut, att det icke skulle vara möjligt att nästan när som helst taga jord ifrån den kronans domän, som är bortarrenderad, och använda den jorden till egna hem, det är just det, som jag anser är en olycklig utväg; ty, såsom herr Nilsson i Tånga särskilt underströk, det blir nu så, att arrendatorn icke i dag vet, om han får ha en jordbit kvar i morgon eller får ha den några år framåt. Helt säkert blir det ingenting, som så kommer att verka nedtryckande på skötseln av egendomen och verkligen verka så, att arrendatorn ser det helt och hållet som en affär. Han vet icke om han skall sitta där nästa år, och så arbetar han där-efter.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Herr Olsson i Kullenbergstorp är ju själv en intensiv jordbrukare, och han vet, att det i allmänhet just icke är någon affär att sköta en egen-

dom dåligt. Jag tror ej, att det skulle inverka allt för mycket, även om arrendatorn finge underkasta sig en bestämmelse i det blivande kontraktet, enligt vilken han riskerade att vid en viss tidpunkt, om vilken jag förmodar, att han något tidigare erhöll kännedom, eventuellt mista en del av egendomen. Men det är en helt annan sak, om över samma arrendator hänger en bestämmelse att en viss angiven del av egendomen kan han när som helst mista. Ty det är både mänskligt och förklarligt, att då ägnar han ej den delen av egendomen lika omsorgsfull skötsel som den del han säkert vet sig få behålla. Jag tror för övrigt ej, att man behöver alltför mycket riskera, att statens egendomar vanskötas även med denna omdiskuterade bestämmelse, som med iakttagande av allra största varsamhet bör tillämpas. Och när man nu säger, att staten bör underkasta sig samma bestämmelser, som den föreskrivit för enskilda jordägare, så bör ej förglömmas, är det dock en stor skillnad mellan de arrendevillkor, som bestämmas av staten, och dem, som i allmänhet bestämmas för godsarrendatorer. Jag vidhåller mitt yrkande.

*Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)*

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Att, som herr Nilsson i Tånga föreslagit, man skulle uppdraga åt en myndighet att utan stöd i lagen vid nya arrendeavtals ingående se till, att egnehemsiden främjas och beaktas, det tror jag kommer att medföra rena godtyckligheter och framför allt visa sig fullständigt ineffektivt. Vill man nå det syfte, för vilket riksdagen i skrivelse i fjol uttalade sig, tror jag, att man endast har en väg att gå, nämligen att i lagen fastställa, huru det skall ordnas och förfaras, så att kronan då i arrendeavtalen gör de förbehåll, som äro nödvändiga för att även under arrendetiden främja syftet med skapandet av egna hem, såväl beträffande jordbruksfastigheter som andra.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Herr Jönsson i Revinge framhöll, att arrendena på våra kronoegendomar vore så billiga, och däri har han rätt. Men detta torde kanske bero på sättet och villkoren för utarrenderingen. Det skulle väl kanske i någon mån kunna rättas.

Därjämte framhöll herr Jönsson i Revinge, att det skulle bli så billiga egna hem, som upplåtes från kronoegendomar. Ja, kanske själva inköpspriset för jorden blir billigt i vissa fall, men i stort sett kan det ej bli mycket billigare.

Den väsentligaste anmärkning, som gjorts mot reservationen, är den, att vi där ha bestämt en viss fix siffra, som ej får överskridas, i fråga om styckning av egendomar. Ja, det är alldeles riktigt, ty enligt utskottets förslag finnes det ingen gräns, utan hela egendomen kan tagas, och det är så mycket vanskeligare för arrendatorn. Det är det, som vi reserverar velat förebygga. För min personliga del har jag ansett, att det vore lika bra att yrka avslag för närvarande, då jag ej tror, att det är så lyckligt med en dylik lagstiftning i detta hänseende. Jag trodde, att det skulle kunna gå i den riktning, som herr Olsson i Kullenbergstorp antydde, näm-

Ang. ändring
i lagen om
nyttjanderätt
till fast
egendom.
(Forts.)

ligen att vid upplåtande av arrenden borde vid värderingen bestämmas, om någon del under arrendetiden skall avstås till egna hem, och denna del värdesätts. Hade bestämmelserna rörande handhavandet av våra kronoegendomar i fråga om upplåtande till egna hem gått i den riktningen, hade det varit bättre. För närvarande ser jag intet annat att göra än hålla på reservanternas förslag att åtminstone begränsa den avsöndring, som kan ske från en egendom, ty i annat fall råkar man in på det rent orimliga i fråga om upplåtande av mark från utarrenderade egendom, om utskottets förslag gillas.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att arrendatorn ej kommer att behandlas på något hänsynslöst sätt, ty om han blir skyldig att avträda egendomen eller del därav, kommer han i varje fall att åtnjuta skadestånd, så att han ej bör drabbas av förlust.

Herr *Å k e r l u n d*: Herr talman! Då jag hoppas, att vederbörande, som komma att få saken till behandling, skola gå till väga med synnerlig försiktighet, skall jag visserligen ej motsätta mig förslaget. Men jag får dock säga, att det synes mig vara ett synnerligen konstigt slag av statssynder detta sätt att låta detta usla jordjobberi pågå i många år. Trots att hundratusentals tunnland jord snart sagt lagts för fädot, har jordvärdet drivits till sådan höjd, att en fattig stackare ej kan få en jordbit utan hjälp av andra. Detta är ett sätt, som är beklagligt, och däri ha vi att se orsaken till, att egnahemsfrågan så stannat i stöpet, som den sorgligt nog gjort. Bli det ordning på detta igen, så att jordjobbarna få sluta upp med sitt eländiga geschäft, är jag övertygad om, att vi komma in på den väg vi ha att gå för att få egnahemsfrågan löst.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag därå och bifall i stället till den av herr Ernst A. Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Magnusson i Kalmar; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anlogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Ernst A. Lindblad m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 118 ja mot 33 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring m. m. *Ang. lag mot oskäligen arrendestegring.*

Genom en den 28 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 388, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) LAG

om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

Härigenom förordnas, att lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, vilken lag gäller till den 1 juni 1919, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1920; dock skall från och med den 1 juni 1919 1 § hava följande lydelse:

Har i fall, då arrendator enligt avtal, slutet före den 1 oktober 1917, är pliktig att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk, smör, fisk eller annat naturalster, å dylikt vederlag efter avtalets ingående inträtt sådan prisstegring, som därvid icke lät sig beräkna, och finnes den utfästa legan i följd härav uppenbart oskäligen; äge arrendatorn rätt att, såvitt angår vederlag, förfallet under tiden från och med den 1 oktober 1917 till den 1 juni 1920, påfordra, att skäligen andel i prisstegringen kommer honom till godo. Där ej annorlunda åsämjes, må denna andel ej överstiga hälften av prisstegringen.

Beträffande beslut, som av i lagen omfördäld nämnd fattats före den 1 juni 1920, skall vad i 4 och 5 §§ är stadgat fortfarande gälla.

2) LAG

om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.

Härigenom förordnas, att lagen den 28 juni 1918 innefattande

*Ang. ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.
(Forts.)*

Ang. lag mot tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, vilken lag gäller till den 1 juni 1919, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1920. Beträffande beslut, som av i lagen avsedd nämnd fattats före den 1 juni 1920, skall vad i 4 och 5 §§ i lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring är stadgat äga motsvarande tillämpning jämväl efter den 31 maj 1920.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Ernst A. Lindblad*, *Frändén* och *Andersson* i Knäppinge, vilka yrkat att riksdagen måtte dels för sin del antaga följande

LAG

om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

Häri genom förordnas — — — följande lydelse:

Har i fall — — — å dylikt vederlag efter nämnda dag inträtt sådan prisstegring, som vid avtalets ingående icke lät sig beräkna, — — — fortfarande gälla;

dels ock bifalla förslaget till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907;

av herr *Dahl*, som med ett särskilt uttalande biträtt det slut, vartill förutnämnda reservanter kommit; samt

av herr *Kaijser*, som ansett förevarande proposition böra av riksdagen avslås.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Andersson* i Knäppinge yttrade: Herr talman! Denna lag avser egentligen att åstadkomma en förändring i förra årets lag, en förändring i så måtto, att arrendators rätt till andel i vinsten på grund av de utav dyrtiden föranledda ökade priserna å de naturaprestationer, som arrendatorn åtagit sig att utgöra, skall beräknas med hänsyn till de priser, som gällde vid tiden för arrendavtalets ingående i stället för vid den tid, som var bestämd enligt förra årets lag. Denna avsåg egentligen endast att priserna vid den tid, då lagen antogs, skulle utgöra norm vid beräkningen av den ökade vinst, som skulle fördelas mellan arrendatorn och jordägaren. Det påvisar även lagrådet, som om den saken har anfört följande: »Då nu föreslås sådan lydelse av paragrafen, att skäligen andel må kunna tillerkännas arrendatorn även i prisstegring, uppkommen före den 1 oktober 1917, innebär detta ej ett förtydligande

utan en saklig ändring av lagtexten.» Det visar således, att det är en ändring i denna riktning.

*Ang. lag mot
oskälighet arren-
destegring.*

(Forts.)

Medgivnas måste, att det är ganska svårt att avgöra, var egentligen rätten här ligger. Men det synes oss reseranter vara en riktig medelväg, att just lagtolkningen tillämpas så som den antogs förra året. Det är därför vi ställt oss på denna ståndpunkt och anse, att det bör vara den, som skall gälla.

De olika Konungens befallningshavanden i länen ha enligt redogörelsen i den kungl. propositionen angivit, att lagen har ganska liten omfattning och betydelse, därför att dess tillämpning har varit minimal. Således synes det vara mera en lag på papperet än en lag, som egentligen har så stor betydelse. Men då det från åtskilliga håll framhållits, att den ändå måste finnas ännu ett år, så ha vi icke velat motsätta oss den utan endast yrkat, att den skulle fortgå i den form, som vi reseranter angivit, eller med andra ord så som lagen antogs förra året.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Den lag i berörda hänseende, som antogs av förlidets års riksdag, var enligt mitt förmenande och deras, som närmast beröras av de här sakförhållandena, nämligen arrendatorerna ganska otillfredsställande i så måtto, att man ej tillräckligt beaktat innebörden av lagen och dess ordalydelse vid lagens författande. Det stadgades nämligen, att andelen av prisstegringen, som skulle kvittas mellan arrendatorn och arrendegivaren, skulle beräknas, som det hette i lagen, »efter nämnda dag», d. v. s. från dagen för lagens ikraftträdande och icke från den tid, då egentligen den större stegringen av mjölkpriset hade inträffat, nämligen från 1914.

Lagen har ju närmast tillkommit, därför att särskilt de s. k. mjölkarrendena kommit i ett synnerligen ofördelaktigt läge på grund av prisstegringen. Dessa arrendeformer förekomma huvudsakligen i Skaraborgs och Östergötlands län, mest i det förstnämnda länet. Där är det ju som bekant så, att arrendatorn skall i arrendeavgift lämna ett visst kvantum mjölk till arrendegivaren. Det är uppenbart, att den, som ingick ett arrendeavtal före eller under 1914, har nu att erlægga ett arrende — därest detta avtal fortfarande äger gällande kraft — som är mångdubbelt större än vid avtalets ingående och som det därtill för arrendatorn mött och möter synnerligen stora svårigheter att överhuvud taget erlægga av det enkla skälet, att möjligheterna att producera den vara han skall avlämna, nämligen mjölk, äro synnerligen försvårade och fördyrade. Vi veta, att genom den inträdda foderknappheten och svårigheten eller rent av omöjligheten att vissa tider av året anskaffa kraftfoder till något pris har det varit nästan omöjligt att hålla mjölkproduktionen uppe tillnärmelsevis på förutvarande nivå. När då varit förhållandet, att arrendatorn skulle ha lämnat ett visst kvantum mjölk men kanske icke kunnat producera ens detta kvantum, så måste han lösa skillnaden till gällande pris på mjölk. Då är det

Ang. lag mot
oskälig arren-
destegring.
(Forts.)

uppenbart, att om priset exempelvis 1914 var 10 öre men nu är 30 eller 35 öre eller ännu högre, så har han det tre- eller fyrdubbla arrendet att betala, vilket näppeligen kan anses skäligt. Genom bestämmelsen i lagen av 1918, att den kvittning, som skulle äga rum, skulle vara högst hälften av prisstegringen, som det hette, »efter nämnda dag», d. v. s. viss dag 1917, så blev i alla fall icke kvittningen tillräcklig, därför att från 1914 till 1917 hade ju en mycket stark prisstegring på mjölken ägt rum. En kvittning kunde således endast komma i fråga på prisstegringen från 1917 till dess lagen trädde i kraft, således i allmänhet endast på 5 öre per liter eller något sådant, vilket varit otillräckligt.

Därmed voro icke dessa arrendatorer hjälpta. Många av dem hade haft utsikter att få en större kvittning genom frivillig överenskommelse, men när då lagen kom i förra årets avfattning, så återföll arrendegivaren naturligtvis på lagens bestämmelse och medgav endast kvittning av halva beloppet. Det gjorde, att dessa arrendatorer såväl i hemställen till Kungl. Maj:t som på andra håll försökte att få en ändring i lagen därhän, att kvittning skulle beräknas från tiden för arrendeavtalets ingående. D. v. s. om avtalet skett tidigare än då lagen trädde i kraft, skulle kvittning likväl få ske med minst hälften av det stegrade beloppet.

Det är detta, som tillgodoses i Kungl. Maj:ts förslag, och jag kan för min del icke inse annat än att det är en mycket skälig kvittning då i varje fall jordägaren får betydligt större arrendebelopp än förut. Men arrendatorn blir skyddad från att rent av utarmas genom att få betala ett oskäligt arrende.

Därför ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr v o n S n e i d e r n: Herr talman, mina herrar! Om behovet att förlänga denna lag tycks icke råda någon meningsskiljaktighet. Det svåra läge, i vilket mjölkarrendatorerna kommit, har blivit erkänt från alla håll, och man har ansett det fullt berättigat, att den force majeure, för vilken de blivit utsatta, blir i lag fastställd.

Vad meningsskiljaktigheter råda om, är den förändring i 1 §, som av Kungl. Maj:t föreslagits. Reservanterna påstå, att denna förändring skulle innebära en förändring i sak, under det att Kungl. Maj:t påstår, att det endast är en formell förändring, avsedd att göra lagen mera förståelig.

Om man går till källorna för lagens tillkomst, så torde man finna, att Kungl. Maj:ts avsikt, då Kungl. Maj:t framlade förslaget förra året, otvivelaktigt var den, att hela prishöjningen från avtalets ingående till den tidpunkt, då prishöjningen skulle beräknas, skulle ingå i avräkningen. Om vi erinra oss, huru denna lag tillkommit, så skedde det på det sättet, att från åtskilliga lantbrukarhåll begärdes åtgärder i denna riktning. Då tillsatte Kungl. Maj:t förra året två sakkunniga personer, somingo i uppdrag att dels försöka åstadkomma en frivillig uppgörelse mellan jordägare och mjölkarrendatorer, dels framlägga lagförslag för att kunna åstadkomma sådana uppgörelser med lagens

tvång, där de icke skedde godvilligt. Ett utlåtande framlades av dessa sakkunniga, och Kungl. Maj:t upptog detta utlåtande och det lagförslag, det innehöll, utan vidare bearbetning och framlade det för lagrådet. När man läser igenom detta utlåtande, så finnes icke minsta tvivel om, att dessa två sakkunniga personer avsågo, att hela prisförhöjningen från avtalets ingående till den tid, då arrendatorn gjorde anspråk på nedsättning i arrendet, skulle medräknas. Sedan kan erkännas, att man under riksdagsbehandlingen fått det intrycket, att lagen här har missförstått. Det föreligger ett uttalande av sammansatta lag- och jordbruksutskottet, som pekar i denna riktning. Men detta enda uttalande innebär dock ingenting annat, än att utskottet refererar Kungl. Maj:ts proposition, som de tydligen på denna punkt ha missförstått. Det är sålunda möjligt, att den har kunnat missförstås på sådant sätt, att endast prishöjning från 1 oktober 1917 skulle fagas i beräkning. Men den tolkning, som gjort sig gällande på andra håll, är dock ingalunda utesluten. I 1 § står angivet, vilka förutsättningarna äro, för att ett sådant här krav från arrendatorn skall kunna framställas. Och de förutsättningarna äro, dels att avtalet skall vara ingånget före den 1 oktober 1917, dels att en prisförhöjning, som gör arrendet oskäligt, skall hava inträffat efter denna dag. Men betyder detta endast prisstegring efter den 1 oktober 1917, eller, som från andra håll göres gällande, innebär den förutsättningen endast att det verkligen existerar en prisstegring då? Den senare uppfattningen är tydligen den, som av Kungl. Maj:t är avsedd och som Kungl. Maj:t nu framför.

Så kommer man till den sakliga sidan. Och då torde det icke vara någon tvekan att, som även den siste talaren erkände, det är väl behöfligt för dessa arrendatorer, att hela prisstegringen från den ursprungliga avtalstiden och tills nu tages med i beräkningen. Beträffande de krav, som när det gällt köp och byte, ha framställts från leverantörer, och som blivit avgjorda vare sig såsom rättsfall eller genom skiljedomsförfarande, torde man utan tvivel alltid ha beräknat på det sättet, att man tänkt på hela den prisökning, som ägt rum efter avtalets ingående och som då icke kunde förutses. Vad man i detta fall har att taga i betraktande är just, att här ha förekommit en del skiljedomar enligt denna lag. Dessas antal är visserligen icke mer än 12, men i alla dessa skiljedomar har lagen tolkats så, att hela prisökningen från avtalets ingående och tills nu blivit tagen i beräkning. Det har icke blivit prövat, huruvida denna lagtolkning har kunnat stå sig inför rätta, ty ännu har det icke fällt några domar i dylika fall. Men det är dock att taga i beräkning, att varenda skiljedom har gått i denna riktning. Därav har man anledning antaga, att åtminstone en hel del av de privata uppgörelser, som kommit till stånd, utan att man gått till skiljedom, även gått i den riktningen.

Skulle nu kammaren och riksdagen följa reservanterna, så skulle följden därav bli — sedan frågan fått den belysning, som den fått i riksdagen — att dessa skiljedomar och dessa privata avtal, som gått i samma riktning som skiljedomarna, antagligen skulle falla och saken åter tagas upp av jordägarna. Den förmånliga ställning, arrendato-

*Ang. lag mot
oskälig arren-
destegring.
(Forts.)*

Ang. lag mot
oskäligen arren-
destegring.
(Forts.)

terna kommit till, skulle således vara förlorad. Jag tror därför, det är formellt fullt försvarligt att gå på den linje, Kungl. Maj:t föreslagit, och att det är sakligt riktigt och bäst i överensstämmelse med den rättspraxis, som följts under hela den tid, lagen varit i kraft.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Ernst A. Lindblad m. fl. avgivna. vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogos vart efter annat

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 11 § i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hälsovårdsstadga m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till epidemilag, ävensom i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av den till länslasarettet i Västerås upplåtta mark mot viss nämnda stad tillhörig donationsjord ävensom en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Vidare föredrogos vart för sig:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande restindrivningsförfordning; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av herr Tengdahls motion nr 281, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av väg- och vattenbyggnads-kåren.

Utskottens i dessa utlåtanden gjorda framställningar biföllos av kammaren; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen nämnda beslut genom utdrag av protokollet delgivnas första kammaren.

§ 18.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av dels väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i lantarbetarefrågan, dels ock väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fastställande av maximalarbetstid för arbetare inom jordbruksyrket. *Ang. lantarbetarefrågan.*

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hade hänvisats tvenne inom nämnda kammare väckta motioner angående lantarbetarefrågan, den ena, nr 287, av herr *Lindman m. fl.*, som hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av de synpunkter, som framhållits i motionen, låta utreda lantarbetarefrågan och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, den andra, nr 288, av herr *Sjölander*, som hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och i vilken utsträckning en maximalarbetstid även skulle kunna bestämmas för arbetare inom jordbruksyrket, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig och sakkunnig utredning av lantarbetarefrågan, varvid även borde verkställas undersökning angående längden av den nuvarande arbetstiden inom jordbruket samt huruvida, i vilken utsträckning och på vad sätt en begränsning av denna arbetstid skulle kunna åstadkommas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Möller* och *Sjölander* beträffande motiveringen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Såsom framgår vid ett studium av de två motioner, som ligga till grund för detta utskottsutlåtande, så beröra ju dessa motioner helt skilda saker. I motiveringen till herr Lindmans m. fl. motion framhålles, att motionärerna önska tillgodose jordbruksarbetarna på skilda områden. Dels önskar man åtgärder, för att jordbruksarbetarna skola beredas större möjlighet att bli självägande och självständiga jordbrukare. Dels önskar man, att bostadsförhållandena måtte ordnas på ett bättre sätt samt vidare att deras sociala och ekonomiska ställning i vissa avseenden förbättras. Herr *Sjölander* har däremot i sin motion endast tagit sikte på frågan om normalarbetstid. Det är således två helt och hållet skilda saker, och det är därför ganska märkvärdigt, synes det mig, att utskottet har behandlat de här två motionerna

Ang. lantarbe-
tarefrågan.
(Forts.)

samfällt. Visserligen har man i motiveringen skilt på dem, men i klämman har man sammanfört dem helt och hållet.

Jag skulle för min del gärna önska, att det bästa möjliga gjordes för jordbruksarbetarna från de synpunkter, som här äro framförda. Men jag tror icke, det gärna är möjligt att åstadkomma någon lagstadgad begränsning av arbetstiden just på jordbrukets område. Det är självklart, att med den egenart, som jordbruksarbetet har i allmänhet — det är ju det mest utpräglade säsongarbete — finns det ingen möjlighet gärna att kunna begränsa arbetstiden på ett visst på förhand bestämt sätt. Jag tror, att det bästa, som kan åstadkommas, sker genom ömsesidig uppgörelse mellan jordbrukaren och jordbruksarbetaren. På det sättet kommer man bäst fram till samförstånd och till bästa möjliga resultat. Det är givet, att i samma mån som arbetstiden begränsas och lagfästes inom industrien, i samma mån kommer detta också att återverka på jordbruket. Ifall man vill hindra, att jordbruksarbetarna strömma över till industrien, så måste man också anpassa förhållandena inom jordbruket efter förhållandena inom industrien, så att man kan på bästa möjliga sätt tillfredsställa jordbruksarbetarna i deras anspråk. Och häri ingår givetvis en begränsning av arbetstiden till den grad, som är möjligt. Jag anser därför, att det icke gärna är möjligt att med lagstiftning komma till ett resultat, som tillfredsställer alla parter i det avseendet, men att man genom frivillig överenskommelse kan komma ganska långt på den vägen. Och då tror jag icke, det är lämpligt att skriva till Kungl. Maj:t i en sak, som man över huvud taget icke tror är möjlig att få genomförd.

Dessutom vill jag framhålla en annan synpunkt, nämligen att jag anser det vara synnerligen olämpligt att nu tillskapa en sådan kall mur mellan jordbrukarna och jordbruksarbetarna som en dylik lag skulle utgöra, utan i stället bör man söka åstadkomma intima förhållanden dem emellan, samförstånd och tillmötesgående på olika sätt. Därigenom blir det också bättre förhållanden på landsbygden, och trevnaden för jordbruksarbetarna blir större. Ifall man genom lagstiftning snör in det självständiga jordbruket i alla möjliga band, så komma förhållandena att bli olidliga, och det blir icke det samförstånd och den vilja till tillmötesgående från jordbrukarnas sida mot sina arbetare, som annars kan åstadkommas. Det är givet, att jordbrukarna behöva arbetarna och att arbetarna behöva jordbrukarna. Därför bör man försöka åstadkomma samförstånd, särskilt under den tid vi nu genomleva, när allting på det ekonomiska livets område och icke minst på jordbruksområdet är så svävande, som det för närvarande är. Då tycker jag det är olämpligt, att riksdagen avlåter en skrivelse i det syfte, som här föreslås. Man vet ju icke, huru vårt lands exportförhållanden komma att ordnas i framtiden, och icke heller, huru stark konkurrensen från utlandet blir. Man vet sålunda över huvud taget icke, under vilka ekonomiska förhållanden jordbruket i framtiden kommer att arbeta. Men om det är så, att jordbruket kommer att arbeta under gynnsamma förhållanden, så är det självklart, att det är i jordbrukarnas eget intresse att

söka åstadkomma det bästa möjliga för sina arbetare. Är det däremot så, att jordbruket kommer att arbeta under knappa ekonomiska förhållanden, att dess existensmöjlighet inskränkes och försvåras, då blir det också mindre möjligt för jordbrukarna att tillgodose sina arbetare. Därför synes det mig, att ifall man vill nå detta mål, så kan det alldeles säkert på bättre och ändamålsenligare sätt nås därigenom, att man söker åstadkomma de bästa ekonomiska förhållanden för jordbruket i allmänhet. Därigenom skapas också möjlighet att åstadkomma det, man här önskar. Och ett genomförande på industriens område av en begränsning av arbetstiden kommer givetvis att återfalla på jordbruket.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Lindmans m. fl. motion och avslag på utskottets hemställan.

Herr *Larsson* i Kroken instämde häruti.

Herr *Sjölander*: Herr talman! Herr Lindman samt en stor del av hans meningsfränder hava motionerat om en utredning i lantarbetarfrågan efter riktlinjer och synpunkter, som blivit i motiveringen till motionen framförda. Själv har jag väckt motion om utredning angående maximalarbetstid för jordbrukets arbetare. Då dessa båda motioner stå i ett intimt samband med varandra och beröra jordbruksarbetarfrågor, har utskottet sammanfört desamma och behandlat dem gemensamt. Lantarbetarfrågan kommer därigenom att få en allsidigare utredning än den av herr Lindman m. fl. föreslagna.

Lantarbetarfrågan kan skärskådas ur trenne synpunkter: samhällets, arbetsgivarens och arbetarens.

Herr Lindman och medmotionärer bygga sin motion huvudsakligast på det betänkande, som i slutet av förra året framlades av en av Sveriges allmänna lantbrukssällskap tillsatt kommitté. Det kan icke förnekas, att detta kommittébetänkande innebär många och goda uppslag och framför allt är av orienterande betydelse. Spar-kasseverksamheten t. ex., som angives i detta kommittébetänkande, är värd allt beaktande. Men med den sammansättning, denna kommitté hade, och den korta tid, som stod till dess förfogande, så är det ju alldeles uppenbart, att lantarbetarfrågan ej kunde få den allsidiga och djupa behandling, som hade varit önskvärdt. En hel del betydelsefulla synpunkter lämnades alldeles obeaktade, och andra framställdes i en långt ljusare dager, än tillbörligt var.

Lantarbetarfrågan bör ses dels mot en social och dels mot en ekonomisk bakgrund. Det har framhållits, att upplysning, social lyftning och möjlighet till ekonomisk förkovran är vägen till jordbruksarbetarnas omdaning. Dessa ord borde lysa i eldskrift inför varje arbetsgivares ögon. Verner von Heidenstam har med några bekanta ord anvisat samma mål för vårt folks utveckling: »Upplysning, upplysning i alla riktningar, upplysning utan gräns.» På sådana vägar hava vi att tränga fram till ett bättre och ädlare levnadsläge i andligt avseende för hela vår befolkning.

Ang. lantarbetarefrågan.
(Forts.)

Okunnigheten är tyvärr ännu stor bland lantarbetarklassen. Grunden till denna okunnighet lägges redan under skolåldern. Herrgårdsbygdernas skolväsen lämnar mycket övrigt att önska, särskilt beträffande skolgången. Under vissa tider på året ryckas de små statarbarnen helt och hållet från skolarbetet för att delta i jordbruksarbetet och vallning av kreaturen. Efter slutad skolgång, mången gång efter 48 §, givas sällan några tillfällen till fortsatt undervisning. Det lilla kunskapsförråd, som är förvärvat, räcker inte långt i livet. Slitet och släpet börja snart på allvar för gossen och flickan från statarhemmet. Det är ungdomen från dessa hem, som rekrytera lantarbetarkåren. I många fall kan man instämma med Viktor Rydberg, då han säger i Grottesången: »Stackars lilla trälarbarn, som med far och mor och andra har från härjat hem att vandra, vägen till kung Frodes kvarn.» Livet blir många gånger för dem tomt och glädjefattigt och utan tankar, för att tala med den danske författaren Jakobsen. Det blir ingen tid över för upplysningsändamål. Den fritid, som gives, måste lantarbetaren i regel använda för att återvinna krafter till nästa dags arbete. Även om någon tid skulle bliva över för intellektuellt arbete under vinterkvällarna, lägger lantarbetarens svaga ekonomiska ställning hinder i vägen för anskaffandet av litteratur. En svagt avlönad arbetare har i dessa tider icke ens råd att skaffa sig en daglig tidning, mycket mindre någon annan litteratur. Och någon egentligen senterad föreläsningsverksamhet kan man icke tala om i herrgårdsbygderna. Någon semestertid har lantarbetaren i regel icke. Om han flyttar, måste han använda den s. k. slankveckan till flyttningen. Stannar han kvar på sin plats, går arbetet fortfarande sin jämna gång.

Emellertid ha reformvännerna sin uppmärksamhet riktad på detta missförhållande. Jordbruksarbetarnas utbildningsfråga måste tagas under allvarlig omprövning. Intet är oriktigare än att föreställa sig, att kunskaper äro av mindre betydelse för en jordbruksarbetare. Tvärtom. Men mina tankar om, att de blivande praktiska ungdomsskolorna här skulle få en plats att fylla, äro inte så synnerligen höga. Med den korta lärotiden och de små resurserna, då det gäller landsbygdens folkskolor, och framför allt genom bristen på verkliga, dugande och kompetenta lärarkrafter för detta ändamål, så få vi nog akta oss för att överskatta betydelsen av de praktiska ungdomsskolorna. Det kommer helt säkert att visa sig, att de genom den anordning, de fått, ej förmå att på ett tillfredsställande sätt fylla den stora lucka, som är tillfinnandes, då det gäller fortsatt undervisning för landets jordbrukarungdom.

Det moderna jordbruksarbetet med sina massor av olika maskiner, kräver en mera yrkesutbildad arbetarkår, än förut varit fallet. Vidare kräver vår tid, att den, som skall bruka jorden, fostras till ett ekonomisk geni. Även den kvinnliga utbildningen får icke förbises, då det gäller ett lantushåll.

Vad som således fordras är ett tillräckligt stort antal praktiska lantmanna- och husmodersskolor för den ungdom, som skall fostras

Ang. lantarbetarefrågan.
Korts.

för landets modernäring, samt framför allt att tillfälle beredes all landsbygdens ungdom — således även barnen från statarhemmen — att besöka dessa. I detta avseende är också Danmark föregångslandet. »Jordbrukaren skall vara sin uppgift fullt vuxen», framhåller herr Lindman med rätta i sin motion.

Jordbruksarbetaren har haft en känsla av, att han i socialt hänseende står på ett lägre plan än övriga arbetare. Därtill har bidragit icke blott bristen på upplysning, utan även den otvivelaktigt lägre levnadsstandarden, tjänstehjonsstadgan och i regel usla bostadsförhållanden. Vilja vi vara ärliga, så måste vi erkänna, att den s. k. statkarlens levnadsstandard varit synnerligen låg, ja, kanske den lägsta, som förekommer för någon arbetargrupp. Det väckte därför min förvåning, då jag i höstas hörde Sveriges allmänna lantbrukssällskaps sekreterare utan någon som helst reservation förklara, att lantarbetaren var lika väl avlönad som industriarbetaren över huvud taget. Till dylikt resultat hade ock dess kommitté kommit. Detta strider mot den gängse uppfattningen bland lantarbetarna. Utgår man från dylika utgångspunkter, då förstår jag, varför nämnda kommittéutredning ej gav något bättre och tillfredsställande resultat, än vad den i verkligheten gjorde.

För att få en verklighetstrogen bild av lantarbetarnas ekonomiska ställning har jag av arbetarna infordrat lönekontrakten från något hundratal herrgårdar. Jag har här i min hand ett tjänsteavtal från herr Sjöbloms valdistrikt, och herr Sjöblom har ju själv i pressen förklarat och intygat, att hans landsända ingalunda är den sämsta, då det gäller lantarbetarnas löneförmåner. Det är sämre ställt i södra Uppsala län för att icke tala om Skåne. Jag kan icke neka mig nöjet att meddela innehållet i detta tjänsteavtal, vilket har den stora förtjänsten att träffa medeltalet av lantarbetarnas löneförmåner i Mälardalen. Enligt detsamma utgör lönen följande: städja 10 kr., kontant lön 390 kr., dyrtidstillägg 200 kr. Säsom naturaförmåner uppbär denne lantarbetare: vete 150 kg., råg 550 kg., ärtor 40 kg., havre 200 kg., korn 100 kg., 3 1/2 liter oskummad mjölk om dagen, potatisland 5 rutor. Efter nuvarande maximipriser och gällande pris å mjölk i de bygderna skulle detta tillsammans göra omkring 1,700 kronor, däri inberäknat även värdet av fri bostad och vedbrand.

Nu vill jag påstå, att det finns ingen industriarbetare i våra dagar, som åtnöjer sig med en dylik lön, utan dennes inkomst utgör nu omkring 3,000 kr. och däröver. Lantarbetarna uppgiva själva sina inkomster till omkring 1,500 kr. Den officiella statistiken kommer till ännu lägre siffra eller omkring 1,200 kr.

Ofrånkomligt är, att industrien avlönar sina arbetare avsevärt bättre, än vad lantbruket gör. Detta är också huvudorsaken, varför även lantarbetaren söker sig till industrien. Kan den ekonomiska frågan lösas för jordbrukets arbetare, då är den viktigaste delen av lantarbetarfrågan löst.

Därmed är jag inne på ett viktigt spörsmål, nämligen jordbrukets bärkraftsmöjligheter. Denna fråga är ju redan föremål för

Ang. lantarbetarfrågan.
(Forts.)

uppmärksamhet från statsmakternas sida och kommer kanske i ännu högre grad att bliva det. Uppenbart är, att både arbetsgivare och arbetare inom alla fack i vissa avseenden ha gemensamma intressen att bevaka och icke böra stå som avgjorda motståndare till varandra. Den gemensamma näringsgrenens förkovran och upprykning borde ligga i bådas intresse, men arbetaren måste se till, att han erhåller en rättvis andpart av sitt arbetes frukter. De stora jorddrottarna borde dock besinna, att det svenska jordbruket icke kan bära ett sådant lyxliv, som i regel föres på herrgårdarna. Vilja godsägarna föra ett lyxliv, bör det icke ske på jordbrukets och underbetalda arbetares bekostnad.

Så till avlöningsformerna. Bland lantarbetarna går en önskan att få hela lönen i kontanter och få det s. k. trucksystemet avskaffat. Under så exceptionella tider som de nuvarande har emellertid den lön, som uppburits in natura, varit av oskattbart värde. Det finnes skäl, som tala både för och emot trucksystemets behållande, men tendensen tyckes dock gå mot dess avskaffande, och ett modernare avlöningssystem är nog ofrånkomligt.

Jag har förut i år uttalat i denna kammare de fackorganiserade lantarbetarnas önskan angående den s. k. tjänstehjónsstadgan. De fordra rätt och slätt dess borttagande ur svensk lagsamling. I dess ställe önska de kollektiva avtalsformer. Huruvida kollektivavtalet måste kompletteras genom personligt avtal med de enskilda arbetarna, framför allt beträffande den tid, som arbetaren skall förbinda sig att stå kvar i arbetet, lär väl icke undgå att bliva föremål för utredning.

En annan fråga, som också spelar en väsentlig roll för lantarbetaren, är bostadsförhållandena. Lantbrukssällskapet kommitterade fråga sig: »Hurudana äro i regel f. n. lantarbetarbostäderna?» »Ja», svarar man, »i stort sett äro de, vad på arbetsgivaren ankommer, oklanderliga, och mångenstädes har man på dem nedlagt mycken kostnad och arbete.» Alltså, återigen en felaktig utgångspunkt. Närmare träffa motionärerna sanningen, då de säga: »I den för varje människas trevnad så betydelsefulla bostadsfrågan har mycket försumrats. Lantbruket äger emellertid stora möjligheter att tillfredsställande lösa denna fråga, större än andra näringar.» Den, som ingående studerat lantarbetarnas levnadsförhållanden under ett 10-tal år, kan kraftigt stryka under, att oerhört mycket brutit, då det gällt lantarbetarnas bostäder. Orsaken till de ständiga flyttningarna har i de flesta fall varit att söka i dåliga bostäder. Förgäves hava lantarbetarna hoppats på en bostadsinspektion, men ännu har ej denna önskan blivit förverkligad. De avskryvårda statarbarackerna måste försvinna och ersättas med små trevliga och näpna enfamiljshus, omgivna av ett lämpligt stort trädgårdsområde. Det är idealet och föremålet för lantarbetarnas varma önskan. Minimikravet är, att bostaden bör vara sund, ljus och trevlig samt innehålla minst två rum och kök. Visserligen är denna önskan förverkligande förenad med avsevärda kostnader, men jag är också övertygad om, att dessa stora kostnader mycket väl kom-

ma att betala sig. Bostadsstandardens höjande skulle givetvis medverka till en kraftig social lyftning av hela lantarbetarkåren samt uppväcka hos densamma en varm hemkänsla, till stor betydelse för själva arbetet. Oftast är det så, att godsägaren tänkt endast på sina egna bekvämligheter och estetiska krav utan att på samma gång behärta sina arbetares fordringar, ett åskådningssätt, som är ett ary från länge sedan svunna tider. Vilken himmelsvid kontrast råder icke mellan slotts- och herrgårdsbyggnaden samt statarstugan eller baracken! Här finnes ett oerhört skuldkonto, på vilket det gäller att göra stora och snara avbetalningar. En effektiv bostadsinspektion är av nöden. Jag vill icke skära alla godsägare över en kam, och de, som brutit mot den allmänna slentrianen i bostadsförhållandena, äro värda allt beröm.

Inom utskottet har under behandlingen av dessa båda motioner ifrågasatts, huruvida icke den av Kungl. Maj:t nyligen tillsatta jordkommissionen hade i uppdrag att utreda dessa nu berörda spörsmål, men tager man del av justitieministerns motivering vid jordkommissionens tillsättande, finner man, att så ingalunda är förhållandet.

Jag vill nu övergå till den av utskottet föreslagna utredningen om arbetstidens längd inom jordbruket samt huruvida, i vilken utsträckning och på vad sätt en begränsning av denna arbetstid må kunna åstadkommas. Obestriddigt är, att en del av de fakta, som motivera en begränsning av arbetstiden inom industrien, även motivera en begränsning av arbetstiden för jordbruksarbetarna. Lantarbetarna ha i regel den längsta arbetstiden och framför allt det tyngsta arbetet. I det tjänsteavtal, ur vilket jag nyligen relaterade små brottstycken, återfinnes också en noggrann bestämmelse om arbetstiden hela året om. Kontraktet gäller en vanlig kördräng. I detta avtal stadgas följande villkor. Arbetet skall under januari och december månader börja klockan 5 på morgonen; sedan frukost mellan 6 och 7, arbete mellan 7 och 12, middag mellan 12 och 1 samt arbete mellan 1 och 4. Detta gör i regel 9 timmar om dagen. Februari och november månader börjar arbetet vid samma tid, nämligen klockan 5 förmiddagen, men då ökas arbetstiden med en timma. Detta gör i regel 10 timmar. I mars och oktober månader är tiden för arbetets början densamma, och arbetet slutar klockan 6 eftermiddagen. Det gör i medeltal 11 timmar dagligen. Under april och september månader fortgår arbetet till klockan 6.30, vilket gör 11.5 timmar. Under månaderna maj—augusti pågår arbetet till klockan 7 e. m. med $\frac{1}{2}$ timmas längre middagsrast. Det gör också 11.5 timmar dagligen. Detta är ett tjänsteavtal, avslutat med en lantarbetare i Uppland, och gäller till den 24 oktober 1919. Arbetstiden blir alltså i medeltal för hela året omkring 10.8 timmar dagligen. Det är alltså icke så, som lantbrukssällskapet i sitt yttrande över motionen säger, att arbetstiden ibland endast är 6 timmar. För arbetare, som äro befriade från ryktning, är medeltalet för hela året omkring 10 timmar per dag.

Frågan om en begränsning av arbetstiden för jordbrukets ar-

Ang. lantarbetarefrågan.

(Forts.)

betare är ganska ömtålig och komplicerad. Jag har icke varit blind för de många svårigheterna, då det gäller en lagstiftning i detta ärende. Jag skall be att ur min motivering till motionen i fråga få anföra följande passus, som just berör denna sida av saken. Jag uttalar i motionen bl. a.: »Vårt jordbruk måste inrättas efter de nya tidsförhållandena. — Dock inser var och en, som har någon erfarenhet på detta område, att det icke går att tillämpa samma bestämmelser angående arbetstidens längd per dag för både jordbruk och industri. Det råder nämligen emellan dessa båda näringsgrenar en väsentlig artskillnad. Arbetet vid industrien är likformigt året om. Så är dock icke förhållandet rörande jordbruksarbetet. Under sänings- och skördetider gäller för arbetsgivaren att i största möjliga utsträckning utnyttja arbetskraften, annars kunna stora värden lätt sättas på spel och den ekonomiska ställningen undergrävas. Att därför fränkänna honom rätten att under för jordbruket kritiska situationer fordra ökade arbetsprestationer vore således olyckligt. Dock måste allt övertidsarbete kompenseras. Särskilt under för jordbruket ömtåliga tider måste arbetsgivaren utöver den lagstadgade arbetstiden tillerkännas rätten att fordra av sina arbetare övertidsarbete inom rimliga gränser och mot särskild ersättning. — Ett strängt tillämnande av 8-timmars normalarbetsdag för jordbruk och i samband därmed bedrivna näringar möter allt för svåra hinder, då hänsyn även måste tagas till vad den nödvändiga jordbruksdriften kräver. Kreaturens skötsel och vård få heller icke förbises. — Kan därför icke 8-timmars normalarbetsdag inom jordbruksyrket tillämpas i den grad och omfattning som inom industrien, så återstår intet annat än att söka andra framkomliga vägar. Något måste göras även för jordbrukets egen skull. Lagstadgad normalarbetsdag kan givetvis ersättas med lagstadgad normalarbets-tid, och den lagstadgade arbetstiden fixeras till ett visst antal timmar under viss tidsperiod, en eller flera veckor.» — Jag skulle vilja tillägga, att man även bör taga upp exempelvis frågan om lagstadgad semestertid. — Vidare säges det i motionen: »Uppenbart är, att här tarvas en noggrann utredning, då hänsyn måste tagas icke blott till den lejda arbetskraften utan även till vårt jordbruks konkurrensmöjlighet med utlandet. Men som ofrånkomlig kvarstår dock fordran, att jordbrukets lejda arbetskraft i längden icke får lämnas utanför en reform av så genomgripande betydelse som lagstadgad arbetstid, ty samma skäl, som motivera en lagstadgad arbetstid för industriens arbetare, motivera i lika hög grad lagstadgad arbetstid för all lejd arbetskraft, det må vara på vilket verksamhetsområde som helst.» Jag har härmed velat framhålla, att jag icke förbisett de svårigheter, som ligga i en lagstiftning på detta område.

Trots att utskottet i sitt utlåtande bestått dessa två för vårt jordbruk så betydelsefulla frågor en synnerligen torftig motivering. är jag dock utskottet tacksam för, att man så enhälligt behärtrat och tillstyrkt dessa motioner. Inom lantarbetarkåren råder för när-

varande en önskan om införandet av lagstadgad arbetstid även för denna kår. Man har inom lantarbetarkretsar känt sig ganska nedstämd över, att frågan icke kommit upp i samband med industriarbetarnas och redan i år blivit föremål för riksdagens prövning. Vi kunna vara övertygade om, att ju mer organisationen går framåt bland lantarbetarna, med desto större styrka kommer det att yrkas på en lagbestämmelse i detta avseende. Sätta statsmakterna igång en objektiv och förutsättningslös utredning — således fullt opartisk — så får helt visst denna en auktoritet över sig, inför vilken alltför långt gående anspråk torde taga hänsyn. Visserligen har andra kammaren förut i år behandlat en något liknande framställning med anledning av en motion av herr Carlström, men hans yrkande i detta avseende var endast ett fragment av en större motion, huvudsakligast föranlead av kristiden, och detta yrkande avslogs i samband med de övriga delarna av motionen. Jag kan emellertid icke tänka mig, att andra kammaren genom detta avslag intagit en principiell ståndpunkt till frågan. Det skulle emellertid vara synnerligen klokt, om statsmakterna nu toge hand om frågan. Om andra kammaren avslope utskottets förslag, skulle detta kännas som ett fruktansvärt slag i ansiktet på Sveriges lantarbetarkår och uppväcka den djupaste förstämning och bitterhet, vilket icke skulle vara nyttigt för jordbrukets egen skull. Det vore av stor betydelse att ha verkliga fakta att stödja sig på vid ett ståndpunkttagande i fråga om lagstadgad arbetstid för jordbruket. Därigenom kunde helt visst schismer och förvecklingar undvikas till fördel för vårt jordbruk.

Man har beskyllt mig för att jag sökt försvåra arbetet för jordbrukarna, men så är icke förhållandet, utan tvärtom. Jag har med glädje sett städernas och industrisamhällellenas vakna och intelligenta arbetarskaror, och jag har icke någon högre önskan, än att även lantbruket måtte äga dylika upplysta och målmedvetna arbetarskaror, som känna en brinnande entusiasm för sin stora uppgift.

Jordbrukets arbetare ha förut varit allt för litet föremål för riksdagens uppmärksamhet, men jag har liksom på känn, att en vändning till det bättre håller på att inträda. Det vore av oskattbart värde för hela vårt samhälle, om riksdagen ville bifalla utskottets förslag, och jag vädjar till andra kammaren att taga hänsyn till vad som här yttrats. Här gäller att få en allsidig utredning av lantarbetarfrågan i hela dess vidd, vilket är starkt av behovet påkallat.

Jag får således, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr M ö l l e r: Jag har här uppkallats av det yrkande, som herr Nilsson i Landeryd framställde, då han ville, att endast herr Lindmans motion skulle bifallas.

Möjligheten för utskottet att komma fram till ett enigt utlåtande, vad klämnen beträffar, låg uteslutande däri, att man kunde ena sig

Ang. lantarbetarfrågan.

(Forts.)

Ang. lantarbetarefrågan.
(forts.)

om en *allsidig* utredning av lantarbetarfrågan. Det är nämligen så, att om man granskar den Lindmanska motionen, innehåller den naturligtvis en massa vackra, välvilliga och bra ord, men i grunden är den på varje punkt utom en egentligen en ren illusionsmotion. Den väcker en rad illusioner hos lantarbetarna om, hur bra man vill ställa det för dem här i landet. Men i själva verket tager den icke upp en enda rimlig sakförbättring utom beträffande bostadsfrågan. Vantrevnaden skall motarbetas genom social upplysning, och det är naturligtvis mycket önskvärt, att det blir så mycket social upplysning på landsbygden som möjligt, men jag försäkrar, att en god behandling av lantarbetarna, en ordentlig betalning och en hygglig arbetstid komma att på ett helt annat effektivt sätt bidra till lantarbetarnas trevnad än all social upplysning i världen.

Jag skall icke genomgå motionen i fråga, därest jag icke uppkallas igen. Jag vill endast konstatera, att hela motionen är lagd på ett sådant sätt, att den väcker en känsla av, att här vill man komma fram till väsentliga förbättringar för lantarbetarna, men det finnes icke på en enda punkt något verkligt reellt förslag. Vill man kalla förslaget om sparkasseverksamhet för en realitet, så kan man göra det, om det roar er. Men såvitt jag kan fatta, kommer det icke att därigenom skapas någon verklig möjlighet för lantarbetarna att få egna jordbruk på gamla dagar. För min del har jag ingen förhoppning om, att man med de små medel, som man här försöker sig på, skall kunna nå några effektiva resultat.

Under sådana omständigheter var det ganska självklart, att vänstern inom utskottet måste kräva, att utredningen icke inskränktes till de synpunkter, som finnas i den Lindmanska motionen, och de yrkanden, som denna motion innehåller, utan i stället att det skulle bli en i ordets verkliga mening allsidig utredning, som skulle igångsättas. Nu har utskottet på denna punkt efter min uppfattning icke gått så långt, som det borde, ty efter mitt förmenande borde man även utreda frågan om, vilka arbetslöner jordbrukarna kunna betala. Jag tror, att man skall börja inse, att den tiden är förbi, då blott arbetsgivaren eller vem det vara må dikterade och förklarade, att han icke kunde betala mera. Jag tror, att det är nödvändigt för samhällets trevnad och ro, att även arbetarna få tillfälle att verkligen konstatera, om uppgifterna också äro riktiga och huru de stämma med verkliga förhållandena. Det gick icke att få fram något yrkande, då det icke förelåg någon motion på denna punkt, men jag skulle hava önskat, att en passus om denna sak i allsidighetens intresse intagits i utskottets motivering. Man hade då kunnat rekommendera, att utredningen i lantarbetarfrågan lades på detta sätt, och man hade därav kunnat vänta sig goda och praktiska resultat och — jag försäkrar det — detta till slut helt och hållet i jordbrukets eget intresse.

Den synpunkt, som för mig varit avgörande, är den, att naturligtvis kommer industrien, allt eftersom tiden lider, att få betala arbetarna ännu bättre än hittills. Man kommer inom industrien att få förkorta arbetstiden genom den lagstiftning, som med all sannolikhet här kommer att genomdrivas. Då kan man visserligen säga sig, att själva det-

ta faktum, att industrien erbjuder arbetarna så stora förmåner, kommer att tvinga lantarbetarnas arbetsgivare att giva förmåner av samma storlek, om de skola kunna behålla sina arbetare. Men man riskerar alltid ändå, att under väntetiden, innan lantarbetarnas arbetsgivare kunna besluta sig för att förbättra arbetarnas ställning, ytterligare massor av arbetare på landsbygden försvinna in till städerna, ingalunda till båtnad för vårt land och naturligtvis allra minst till båtnad för jordbruksnäringen själv. Jag tror således, att man skulle göra synnerligen oklokt, om man nu, anslutande sig till herr Nilssons i Landeryd yrkande, skulle inskränka hela denna sak på det sätt, som ifrågasättes i den Lindmanska motionen. Jag tror, att det vore ett ovist nit om jordbrukets intressen, som toge sig ett sådant uttryck. Man kan möjligen intala personer, som äro ovanligt enfaldiga, att de ha det mycket bra, men så mycket är alldeles säkert, att om man skall väcka en levande och varaktig känsla av, att de ha det bra, skall man ordna samhället så, att de verkligen få det bra.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjöblom: Herr talman! Det är väl första gången, som denna kår av samhällsmedborgare har blivit föremål för någon mera allmän uppmärksamhet från statsmakternas sida, och därför kan det icke vara ur vägen att det säges ett par ord från olika synpunkter om hela denna för vårt land så viktiga fråga.

Lantarbetarna ha blivit en klass alldeles för sig här i landet, och det beror ju på många och kända omständigheter. Men det är nog icke tu tal om, att det är lantarbetarnas ställning såsom icke organiserade, som i allra största utsträckning ligger bakom, att de blivit så mycket efter andra arbetargrupper i samhället. Nu känner man, att flykten från landsbygden börjar bli så stor, att den framkallar en verklig fara för samhället i framtiden, ifall man vill erkänna, att det dock här i landet är jordbruket, som hittills har varit och kanske ännu länge kommer att bli grunden för hela samhällets ekonomiska liv. Och om man ser frågan från denna utgångspunkt, blir det icke längre en fråga, som enbart rör arbetare och arbetsgivare, utan i allra högsta grad en samhällsfråga.

Nu ha emellertid dessa arbetare icke varit organiserade; de ha gått i det tysta ute i landets olika delar, och man har i allmänhet icke fäst så stort avseende vid dem, allra minst här i riksdagen. Frågan har emellertid nu blivit aktuell, men då den blivit det, är det förvånande att finna, att lantmännen själva, som i många avseenden ändå visat så stor förståelse för den näring, vars representanter de äro, stå i en så oklar ställning, då det gäller omtanken om denna närings egna arbetskrafter. Då lantbrukssällskapet i höstas tillsatte den här omnämnda kommittén, var det givetvis blott ett första trevande steg på den väg, som skulle leda fram till ett stort mål. Jag vill icke alls yttra mig om det kommittébetänkande, som blivit resultatet härav. För min del får jag gärna bekänna, att icke gav det utlopp för mina egna tankar och känslor, åtminsto-

Ang. lantarbetarefrågan.

(Forts.)

ne icke i någon nämnvärd grad, då det gällde hela denna klass av svenska medborgare. Men jag var ändå glad, att frågan kommit på tal och verkligen blivit behandlad i en sådan korporation som Sveriges allmänna lantbrukssällskap.

Nu har herr Lönman väckt en motion här i riksdagen, i vilken han begär en utredning, föranstaltad av Kungl. Maj:t. Det är alldeles givet, att en sådan utredning måste lämna ett mera allmänt och vidare resultat än en utredning, som göres av en enskild korporation. Då jag säger, att lantmännen själva stå tämligen oklara i denna fråga, har jag därmed icke sagt, att de sakna intresse för frågan, men det är, som om man skulle vilja gallra ut det, som är ofarligt, och föra fram det såsom grund för en utredning samt lämna alldeles obeaktad sådant, som man tror skulle på ett eller annat sätt åsamka näringsens utövare några bekymmer. Jag tror, att man nödgas i denna fråga gå ifrån de egna synpunkterna och se den som en samhällelig fråga. Om man gör det, kan det icke finnas mer än en mening om, att skall lantarbetarfrågan utredas, skall man icke stå här och säga, att man icke bör taga med frågan om arbetstiden och andra saker, som äro de viktigaste detaljerna, utan att man skall utreda det, som är av mindre betydelse — nej, skola vi komma någon väg med denna fråga och verkligen komma fram till ett resultat, som har någon betydelse för landet och jordbruksnäringen i dess helhet, då få vi icke vara rädda för att ställa oss bakom en vittgående utredning, som tager upp lantarbetarproblemet i hela dess vidd, arbetstiden, arbetslönerna och andra förhållanden, som äro av betydelse, när det gäller denna arbetargrupp.

Herr Sjölander nämnde, att framtiden kanske även kommer att föra med sig, att lantarbetarnas teoretiska utbildning skall komma att bli mera krävande, än den hittills varit. Det är även en tanke, som jag själv har haft. Maskintekniken tränger ut på landet allt mer och mer, och i synnerhet kommer detta att ske, i och med att den elektriska kraften drives ut allt vidare och vidare. Men här är det, som om man skulle baxna inför möjligheten att åstadkomma något. Jag har förvänat mig över att lantmännen själva stå så främmande inför tanken, att här något skall kunna göras. Se vi på industriens arbetsgivare, finna vi, att de förstått den saken för mycket länge sedan och på egen bekostnad upprättat yrkesskolor för sina arbetare och gjort mycket stora uppoffringar av olika slag för att utbilda dugliga och duktiga arbetare. Jag föreställer mig, att den brist, som förefinnes med avseende på lantarbetarna, mycket lätt skulle kunna fyllas med god vilja från lantmännen och lantbruksförmän, om de toge denna fråga på det riktiga sättet. Vi ha en hel mängd inspektorer, befallningsmän, agronomer, assistenter och konsulenter av olika slag, vilka gå såsom ledare för större eller mindre grupper av arbetare på landet, men jag har ännu icke hört talas om, att någon jordbrukare ens har försökt att samla sina egna arbetare, än mindre arbetarna i allmänhet, för att giva dem del av de kunskaper, som de själva inhämtat i av staten understödda skolor. Detta skulle emellertid kunna gå för sig mycket lätt, blott det funnes till-

gängliga lokaler på landsbygden. Härmed äro vi inne på en annan stor fråga, som hänger samman med hela detta stora och vidlyftiga problem.

Ang. lantarbetarefrågan.

Forts.

Emellertid skall jag, herr talman, icke uppehålla kammarrens tid här i dag. Men så mycket vill jag för min personliga del hava sagt, att detta är en av de allra viktigaste frågor, som denna riksdag haft att behandla, och jag tror därför, att det vore synnerligen oklokt, om det redan från början skulle höjas röster från lantarbetarnas egna husbönder här i riksdagen, som sade, att vi icke våga gå så långt, utan att vi skola begränsa utredningen till det eller det. Jag tror icke, att det vore lyckligt, utan det skulle, såsom herr Sjölander yttrade, verka mycket irriterande på lantarbetareklassen i sin helhet, och i stället för att hindra flykten från landet skulle det komma att befördra den ytterligare, då lantarbetarna själva såge, att deras egna arbetsgivare hade så liten förståelse för deras krav.

Herr Möller nämnde något om, att den ekonomiska sidan av frågan, som berördes i allmänna lantbrukssällskapet betänkande, icke skulle komma att leda till något nämnvärt resultat. På detta skulle jag blott vilja svara, att vilken rörelse som helst i sin begynnelse är liten. Man kan icke, då man startar ett företag, spämma över så stora vidder, att man kan säga från början, att det kommer att bli betryggande. Men min personliga uppfattning är, att detta är det första trevande steget på den väg, som skall leda fram till en bättre och tryggare ålderdom för lantarbetarna. Alla andra samhällsgrupper försöka att sörja för sin ålderdom genom pensionsinrättningar av olika slag. Lantarbetaren har haft blott en enda möjlighet eller rättare sagt, en bild av framtiden, och det har varit att få gå såsom ett inventarium på gården eller att hamna på fattiggården. Det är denna skrämmande framtidsbild, som vi måste försöka att på något sätt ge en annan skiftning, och det tror jag, att vi skulle kunna, om den ekonomiska anstalt, som herr Möller nämnde ett par ord om, ändå betraktas såsom ett frö till något, som man kunde hoppas skulle växa och verkligen åstadkomma ett önskvärt resultat, då det gäller att betrygga lantarbetarklassens ställning på ålderdomens dagar, när de icke längre orka arbeta.

För min del tror jag, att det kommer att visa sig, att det får en allt större och större betydelse, huru lantarbetarnas ställning blir. Jag har vid ett annat tillfälle sagt — och jag kan icke underlåta att säga samma ord nu — att det är dock till sist icke på städernas baggator och mörka, solfattiga kyffen, som den svenska folkkraften till sist skall fostras, utan det är från ljusa, vackra och välbesuttna gårdar och familjer på landsbygden, som den ström av iriskt blod skall komma, som Sverige kan bygga sin framtid på. Man måste därför taga denna fråga sådan den är, ifall man skall se det stora i den; och i den känslan är det, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, ehuru jag måste erkänna, att utskottets motivering verkar på mig mycket tafatt och främmande för det stora ämne, det haft att behandla. Jag hoppas dock, att om

Ang. lantarbe-
tutsfrågan.
(Forts.)

utskottets hemställan bifalles, Kungl. Maj:t skall taga någon hänsyn till de önskemål, som jag och flera med mig här givit till känna i kammaren.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den av herr Lindman m. fl. i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 19.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedde att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 13 maj 1919.

S. D. På därom gjord ansökning entledigades notarien hos kammaren S. G. Junker från notarietjänsten; och förordnades till notarie kanslisten hos kammaren F. E. O. Hedelius samt till kanslist filosofie magistern A. D. H. Wistrand.

Som ovan

In fidem
Per Cronvall.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 4 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1920 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet;

nr 4 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1919 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om ändrad lydelse av §§ 16, 17, 18 och 20 i förordningen om frihamn den 15 november 1907 samt om ändrad lydelse av § 19 mom. 1 i förordningen om frilager den 20 december 1912;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner om pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten;

nr 47, i anledning av väckta motioner om pensioner och understöd; och

nr 51, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om höjning av misräkningspenningarna åt bankens kassörer;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m. ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets memorial:

nr 39, med föranledande av återremiss av lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna; och

nr 40, angående arvode åt den, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i vattenlagen m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner; samt

jordbruksutskottets memorial, nr 86, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Corneliusson</i>	under 8 dagar fr. o. m. den 15 maj.	
» <i>Wiklund</i> i Brattfors	» 10 » » » 19 »	
» <i>Runefors</i>	» 4 » » » 15 »	och
» <i>Karlsson</i> i Vätö	» 6 » » » 16 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.